

Development of a childbearing model based on the lived experiences of working mothers with many children with high life satisfaction: qualitative research

Fatemeh Fayyaz^{*1} | Seyedeh Maryam Pourmousavi² | Iman Zaghian³

1. Associate Professor, Department of Psychology, Women Research Center, Alzahra University, Tehran, Iran. Email: f.fayyaz@alzahra.ac.ir
2. PhD Counseling, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: maryam.pourmousavi@srbiau.ac.ir
3. PhD Student in Cognitive Psychology (Cognitive Sciences), Kharazmi University of Tehran (Karaj Campus), Tehran, Iran. Email: Iman.zaghian@khu.ac.ir

Volume info

Vol. 21
Series: 75
Summer 2026

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
10 August 2024
Revised:
16 October 2024
Accepted:
18 November 2024
Published:
22 June 2026

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2645-4955
E-ISSN: 2645-5269

Abstract

Aging population is a crisis that threatens Iran. Formulation of population policies by politicians is an undeniable necessity. The aim of this study was to develop a childbearing model based on the lived experiences of working mothers with many children with high life satisfaction. This research was conducted with the qualitative method of grounded theory and Strauss and Corbin model. The studied population was all the mothers of 3 children and older living in Tehran in 1402-1403. The sampling method was purposeful and snowball method. In this research, data saturation was used, which was achieved in the 20th person. The method of data analysis was done with open, central and selective coding paradigm. The dimensions of the extracted qualitative model include underlying causes (personal characteristics, beliefs, motivations and needs), intervening causes (child's value and social networks), strategies (educational, supportive, individual and couple), consequences (intra-family, development of mother's personality, development of children's personality, support and physical complications) and barriers (natural events in the life cycle, career, communication, media, cultural-socio-economic). The results of the present study in presenting the childbearing model of mothers with many children with high life satisfaction can be a suitable model for use in the policy making in the field of childbearing under cultural-social theories..

Keywords: Child bearing model, working mothers, satisfied mothers, many children.

Cite this Paper: Fayyaz'F & Pourmousavi' M, Zaghian'I.(2026). Development of a childbearing model based on the lived experiences of working mothers with many children with high life satisfaction: qualitative research. Journal of The Women and Families Cultural-Educational. 21(75), 59-93

Publisher:
Imam Hossein University.

©
The Author(s).

تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی: پژوهش کیفی

فاطمه فیاض^{۱*} | سیده مریم پورموسوی^۲ | ایمان زاغیان^۳

Email: f.fayyaz@alzahra.ac.ir

۱. دانشیار، گروه روانشناسی و علوم تربیتی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

Email: maryam.pourmousavi@srbiau.ac.ir

۲. دکترای مشاوره، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: Iman.zaghian@khu.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری روانشناسی شناختی (علوم شناختی)، دانشگاه خوارزمی تهران (پردیس کرج)، تهران، ایران

چکیده

سالخوردگی جمعیت بحرانی است که ایران را تهدید می‌کند. تدوین سیاست‌های جمعیتی توسط سیاست‌گذاران ضرورتی انکار ناپذیر است. هدف پژوهش تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی بود. این پژوهش با روش کیفی نظریه‌ی زمینه‌ای و الگوی اشتراک و کوربین انجام گرفت. جامعه‌ی مورد مطالعه تمامی مادران ۴ فرزند و بالاتر ساکن شهر تهران بودند و روش نمونه‌گیری نیز هدفمند و با شیوه گلوله برفی بود. در این پژوهش از اشیاع داده‌ها استفاده گردید که در نظر بیستم به این مهم دست یافته شد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با پارادایم کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام گرفت. ابعاد مدل کیفی استخراج شده، شامل علل زمینه‌ساز (ویژگی‌های فردی، باوری، انگیزه‌ها و نیازها)، علل مداخله‌گر (ارزش فرزند و شبکه‌های اجتماعی)، راهبردها (تربیتی، حمایتی، فردی و زوجی)، پیامدها (درون‌خانوادگی، رشد شخصیت مادر، رشد شخصیت فرزندان، پشتیبانی و عوارض جسمانی) و موانع (رخدادهای طبیعی در چرخه زندگی، شغلی، ارتباطی، رسانه، فرهنگی-اقتصادی) بودند. نتایج نشان داد، عوامل باوری (خصوصاً باورهای مذهبی)، شخصیتی، انگیزشی، نیازها و مهارتی در مواجهه با مشکلات و موانع در انتخاب پرفرزندگی و در نظر گرفتن فرزندآوری به مثاله جهاد (مقوله هسته) نقش بسزایی دارند. با توجه به اینکه اغلب پژوهش‌های موجود به مطالعه مشکلات فرزندآوری پرداخته بودند، نتایج مطالعه حاضر در ارائه مدل فرزندآوری مادران پرفرزند دارای رضایت از زندگی بالا، می‌تواند الگویی مناسب جهت بهره‌برداری در سیاست‌گذاری‌ها در زمینه فرزندآوری در ذیل نظریات فرهنگی-اجتماعی باشد.

کلیدواژه‌ها: الگوی فرزندآوری، مادران شاغل، مادران رضایتمند، پرفرزندگی.

سال و شماره

سال ۲۱، پیاپی: ۷۵
تابستان ۱۴۰۵

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۰
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۲۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۸
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

شابا چاپی و الکترونیکی

شابا چاپی: ۴۹۵۵-۲۶۴۵
الکترونیکی: ۵۲۶۹-۲۶۴۵

استناد: فیاض، فاطمه، پورموسوی، سیده مریم؛ زاغیان، ایمان. (۱۴۰۵). تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی: پژوهش کیفی؛ فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده؛ ۲۱(۷۵)؛ ۹۳-۵۹.

مقدمه و بیان مسئله

یکی از مهم‌ترین دلایل ازدواج و تشکیل خانواده، نیاز به استمرار نسل و فرزندآوری است (کهریزی و همکاران، ۱۳۹۳). اما امروزه در کشور ما نرخ باروری با چالش روبه‌روست به طوری که خبر از بحران سالخوردگی جمعیت می‌دهد. جمعیت هر کشور نقش بسیار مهمی در توسعه و پیشرفت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دارد. کارشناسان حوزه جمعیت در ایران معتقدند اگر روند افزایش مولید و رشد جمعیت به همین شکل پیش برود، طی ۳۰ سال آینده با یک ابربحران جمعیتی کمبود نیروی کار به دلیل سالخوردگی جمعیت در کشور مواجه خواهیم شد (بهزادی فر و همکاران، ۱۴۰۲؛ دانیالی و همکاران، ۱۴۰۲). میل به تک‌فرزندگی در خانواده‌های ایرانی یکی از عوامل اصلی این بحران است که البته سیاستهای دهه‌های گذشته در به وجود آمدن آن بی‌تاثیر نبوده است. تک‌فرزندگی یکی از آسیب‌های بزرگ خانواده است؛ در طول بیش از سه دهه‌ی گذشته به مرور زمان کاهش شدیدی در شمار خانواده‌های دارای بیش از دو فرزند صورت گرفته است و در سال ۱۳۹۵ با سهمی معادل ۲۳ درصد کمترین شمار خانوارهای دارای فرزند را شامل می‌شوند. در مقابل، خانوارهای با یک یا دو فرزند با دو برابر افزایش به ترتیب از ۱۷ درصد به ۳۷ درصد و از ۱۹ درصد به ۴۰ درصد افزایش یافته است (جهانگیری، ۱۴۰۰).

فرزندآوری در فرهنگ اسلامی همواره امری مطلوب و مورد تشویق بوده است. در فرهنگ اسلامی، فرزند مایه خوشی بیشتر در زندگی و نعمتی پربرکت است. در قرآن کریم مزایایی چون زینت زندگی (کهف/۴۶) یاری‌کننده‌ی والدین (اسراء/۶) نور چشمان (فرقان/۷۴)؛ نعمت الهی و متاع دنیا (نحل/۷۲)؛ نوح/۱۲؛ آل عمران/۱۴؛ مؤمنون/۵۵؛ شعراء/۱۴۳؛ اعراف/۵۰؛ انبیاء/۹۰، ۱۸۹-۱۹۰) به عنوان ثمرات فرزندآوری مطرح شده است. همچنین قرآن کریم داشتن فرزند صالح را آرزوی پیامبران الهی دانسته و برای فرزندآوری، راه ازدواج را توصیه نموده است (زرانی و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین قرآن کریم جمعیت زیاد را نمادی برای قدرت بیان می‌کند؛ به گونه‌ای که در گذشته جمعیت بیشتر، عاملی برای فخرفروشی قبایل به شمار می‌رفته است (سبا/۳۵). خداوند در آیاتی دیگر، خطاب به قوم بنی اسرائیل می‌فرماید که به وسیله‌ی اموال و فرزندان بسیار آنان را تقویت نمود (شعرا/۱۳۳) (نوروزی و صادقیان، ۱۳۹۴). امروزه نیز جمعیت عاملی برای قدرت جوامع محسوب

می‌شود و به وسیله‌ی اثرگذاری بر روی عواملی چون کاهش بیکاری و فقر، افزایش تولید ملی و فناوری، حفظ و ترویج اسلام، برقراری عدالت اجتماعی، دفاع از اسلام، امنیت‌زایی، حفظ وحدت و انسجام جامعه، گفتمان‌سازی سیاسی انقلاب اسلامی، جهانی شدن و پیوند بین دین و دنیا و حق‌مداری و خدامحوری در ایران این امر را محقق می‌کند (بلوکی و مصلح‌نژاد، ۱۳۹۱؛ رستمی براچالو، ۱۴۰۲).

پیامدهای مثبت فرزندآوری تنها محدود به جامعه نیست بلکه آثار فراوانی نیز برای زنان و اعضای خانواده دربردارد. علاوه بر پیامدهای مثبت اجتماعی، فرزندآوری بر شاخص‌های خانوادگی مثل رضایت از زندگی نیز اثر می‌گذارد. پژوهش‌ها نشان داده است که تولد فرزند با سطح بالای رضایت از زندگی خانواده در ارتباط است (اوگر، ۲۰۲۰). کلارک و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهش خود بیست موج پیمایش اقتصادی- اجتماعی در آلمان را مورد بررسی قرار دادند و پس از آن دریافتند که رضایت از زندگی والدین پس از اینکه می‌فهمند صاحب فرزند شده‌اند بالا می‌رود (کلارک و همکاران، ۲۰۰۸). جالب‌تر آن که والدین در فعالیت‌هایی که همراه فرزند خود هستند نسبت به زمانی که حضور ندارند احساس رضایت بیشتری دارند و برای زندگی خود معنای بهتری قائل هستند (موسیک و همکاران، ۲۰۱۶). بررسی که از دو پیمایش در آمریکا از افراد از زمان بی‌فرزندگی تا فرزنددار شدنشان (یک فاصله شش تا هفت ساله) نشان داد که زنان پس از فرزنددار شدن پیوستگی اجتماعی بیشتر و افسردگی کمتری را تجربه می‌کنند و مردان روابط اجتماعی بهتری با خانواده و خویشان خود پیدا می‌کنند (نوماچی و میلیکی، ۲۰۰۴). بررسی داده‌های یک مطالعه طولی (۲۵ ساله) و با کنترل متغیرهای مختلف نشان می‌دهد، برای زنان بین میزان رضایت از زندگی و تعداد فرزندان رابطه مثبت معنادار وجود دارد (بچمن و همکاران، ۲۰۱۶). در پیمایش «مادران در اروپا» نیز که در سطح کشورهای اتحادیه اروپا انجام گرفت نیز ۹۳ درصد از مادران، احساس رضایتمندی داشتند (اعلمی نیسی، ۱۳۹۷). البته باید توجه داشت که بین بارداری‌های برنامه‌ریزی شده با غیربرنامه‌ریزی شده در این عوامل تفاوت وجود دارد (هنس و پینکرت، ۲۰۲۳). هم‌چنین فرزندآوری در روابطی که به ازدواج انجامیده و فرزند حاصل رابطه پس از ازدواج زوجین است منجر به رضایتمندی می‌شود. در پژوهشی که توسط انجلز (۲۰۱۰) انجام گرفت نشان داد فرزندآوری بدون پیوند ازدواج نه تنها اثر مثبتی در سطح رضایتمندی از زندگی ندارد بلکه اثر منفی دارد اما بر روی والدینی که رابطه آنان با ازدواج شکل گرفته و پایدار است و به جدایی نینجامیده سطح رضایت از زندگی را ارتقا می‌دهد (انجلز، ۲۰۱۰).

مطالعات در حوزه چندفرزندی نیز یافته‌های جالبی را نشان می‌دهد. نوجوانان خانواده‌های چندفرزند از نظر میزان امید به زندگی، تاب‌آوری و تمایز یافتگی نسبت به نوجوانان خانواده‌های تک‌فرزند میانگین نمرات بالاتری را دارا هستند (صادقی و روشن‌نیا، ۱۳۹۵). نکته جالب آن که اضطراب دلبستگی بالاتر با کاهش تمایز خود و کاهش تمایز خود با سطوح پایین‌تر بخشش بین فردی، عاطفه مثبت و تعهد به عدالت اجتماعی مرتبط است (هینلن و همکاران، ۲۰۱۶). همین‌طور دریافت حمایت اجتماعی در خانواده‌های چندفرزند بیشتر از خانواده‌های تک‌فرزند است (چن و جوردن، ۲۰۱۸). در مقابل مطالعات نشان داده‌اند که نوجوانان تک‌فرزند مسائل مختلفی را در دوران نوجوانی مثل حسرت، پیوندهای اعتباری (یعنی دیگران را خواهر و برادر خود بدانند و بخوانند)، توقعات افراطی، تنهایی، نگرانی‌های مخرب (از دست دادن والدین)، مواجهه با باورهای کلیشه‌ای و حکمرانی را در خانواده خود تجربه می‌کنند (شجاعی و یزدخواستی، ۱۳۹۶). همچنین فرزندان خانواده‌های تک‌فرزند با چندفرزند از نظر میزان افسردگی و تاب‌آوری (موجودی و همکاران، ۱۳۹۷) و کیفیت زندگی (حیدریان و صالحیان، ۱۴۰۲) با یکدیگر تفاوت‌های معناداری دارند. خانواده‌های تک‌فرزند معمولاً منابع مالی بیشتری را در اختیار فرزند خود قرار می‌دهند که می‌تواند به بهبود سلامت جسمی و روانی و ایجاد محیطی آرام برای او کمک کند. اما از طرفی دیگر نشان می‌دهد که بین مثبت‌اندیشی دختران نوجوان خانواده‌های تک‌فرزند با خانواده‌های چندفرزند تفاوت وجود دارد. به طوری که مولفه‌های کارکرد مثبت روزانه، خودارزیابی مثبت، ارزیابی دیگران از خویش، خوداعتمادی و انتظارات مثبت از آینده در بین دختران خانواده‌های چندفرزند بالاتر است (حیدریان و صالحیان، ۱۴۰۲).

عوامل مختلف فردی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی و خانوادگی بر رفتار فرزندآوری خانواده‌ها تاثیر می‌گذارد که می‌توان بر اساس آن الگوهای مختلفی از فرزندآوری را با توجه به آن‌ها تبیین کرد. یکی از این عوامل، عوامل فردی است که به نظر می‌رسد تصمیم و رفتار فرزندآوری بیشتر، با مجموعه‌ای از نگرانی‌ها در والدین مرتبط است که ریشه‌ی این نگرانی‌ها و ترس‌ها را می‌توان در برخی از باورها و نگرش‌ها و تجربیات اطرافیان جستجو کرد. نگرانی‌هایی که وضعیت تعارض برانگیزی را ایجاد می‌کنند. از جمله این نگرانی‌ها که به خصوص در مادران وجود دارد از یک طرف نگرانی از عوارض بارداری با افزایش سن مادر در زنان تک‌فرزند و از طرفی دیگر ترس از تنها ماندن تک‌فرزند در آینده و همچنین ترس از تنها ماندن والدین تک‌فرزند در آینده می‌باشد.

(خلج آبادی فراهانی و سرایی، ۱۳۹۵). یکی دیگر از این نگرانی‌ها که وضعیت تعارض برانگیزی را ایجاد می‌کند، نگرانی از مسائل تربیتی و رشد فرزند (ادیب‌زاده، ۱۴۰۰)، اعتیاد همسر، بالا بودن سن ازدواج، تمایل به داشتن آزادی بیشتر (رازقی نصرآباد و همکاران، ۱۳۹۵) می‌توان اشاره نمود. از دیگر عواملی که موجب می‌شود زنان تمایل کمتری به فرزندآوری داشته باشند می‌توان به مسائل اقتصادی در حوزه درآمد ناکافی، مسکن، اشتغال (عسکری ندوشن و همکاران، ۱۳۹۳؛ مباحثی و همکاران، ۲۰۱۳) و فشارهای کاری و شغلی (بابایی فرد، ۲۰۱۳؛ حاجی زاده، ۱۳۹۵؛ مقصودی و بوستان، ۱۳۸۳) اشاره کرد. این مسائل به خصوص برای بانوان تأثیر بسیار زیادی دارد و می‌تواند میزان رغبت آنان به فرزندآوری را تحت الشعاع قرار دهد. همه این عوامل در کنار یکدیگر سبب می‌شود که والدین تصمیماتی در ارتباط با فرزندآوری و کمیت آن اتخاذ نمایند و مهم این است که کدام یک از عوامل در ذهن خانواده‌ها در اولویت باشد که سبب تصمیم یا عدم تصمیم برای فرزندآوری می‌گردد. همچنین نگرش به فرزندان و ارزشی که زوجین برای آن قائل‌اند، در این تصمیم بسیار مؤثر است؛ زیرا زوجین با استفاده از همگرایی و هم‌افزایی که میان خود برقرار می‌نمایند، سطح نگرش و ارزش‌گذاری خود را یکسان‌سازی می‌کنند. از این رو با افت ارزش فرزند در نزد افراد (که امروزه گسترش یافته)، دغدغه‌ی فرزند بیشتر، کاهش می‌یابد که به تبع آن از بُعد خانواده کاسته می‌شود و تعداد فرزندان کمی (یک یا دو فرزند) در آن متولد می‌شوند (اسحاقی و همکاران، ۱۳۹۳).

با توجه به این که اغلب مطالعات کیفی در این حوزه به استخراج الگوهای مرتبط با چالش‌ها، مسائل و موانع فرزندآوری و همین‌طور به بررسی مادران کم‌فرزند پرداخته‌اند و بررسی تجربه زیسته زنان رضایتمند در بررسی عوامل ریشه‌ای میل به پرفرزندگی، کمتر مورد توجه قرار دارد، مسئله پژوهش حاضر تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی بود. دو متغیر رضایت از زندگی و نوع اشتغال در این پژوهش مورد توجه قرار گرفتند. از آنجایی که رضایت از زندگی و نوع اشتغال در رفتار فرزندآوری مؤثر است و زنانی که رضایت از زندگی بالاتری دارند به فرزندآوری رغبت بیشتری دارند و همین‌طور زنانی که اشتغال تمام وقت دارند، اغلب سبک زندگی کم‌فرزندی را انتخاب می‌کنند (اسحاقی و همکاران، ۱۳۹۳) و رضایت از زندگی کمتری دارند (دهقانی زاده و همکاران، ۱۳۹۹). بررسی الگوی فرزندآوری زنان پرفرزند دارای رضایت بالا از زندگی و رضایت از تعداد فرزندان، می‌تواند عوامل متعددی را در ابعاد مختلف

به پژوهشگران، مسئولان و سیاست‌گذاران نشان دهد که عوامل موثر بر انتخاب رفتار آگاهانه پرفرزندگی اند. مهم‌ترین سوال‌های این پژوهش این است که چگونه زنان پرفرزند، با وجود شرایط شغلی و مشکلات و چالش‌های فرزندآوری از وضعیت خود رضایت داشته و در عین حال مایل به فرزندآوری بیشتر هستند؟ چه عوامل فردی و اجتماعی زمینه‌ساز چنین انتخابی است؟ عوامل مداخله‌گر در این انتخاب چه مواردی هستند؟ این زنان از چه راهبردهایی برای حل مشکلات و رفع مسائل خود در رابطه با ایجاد هماهنگی بین نقش‌های خانوادگی و شغلی برقرار می‌کنند؟ چه پیامدهایی برای این زنان در نتیجه این انتخاب وجود دارد؟

پیشینه پژوهشی

مطالعات پیشین اغلب به الگوها، چالش‌ها، مشکلات و مسائل زنان شاغل پرداخته‌اند (برای مثال اسحاقی و همکاران، ۱۳۹۳؛ بولر و فیلیپو، ۲۰۰۸؛ خندان و سیدان، ۱۳۹۶؛ صادقی و شهابی، ۱۳۹۶؛ عسکری ندوشن و رازقی نصرآباد ۱۴۰۲؛ میرزایی و همکاران، ۱۳۹۹). نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که شاغل تمام وقت بودن با میل به فرزندآوری ارتباط معکوسی دارد (داسیلوا، ۲۰۰۸؛ شیری و همکاران، ۱۳۹۲؛ مشفق و همکاران، ۱۳۹۵؛ مک‌گینتی و راسل، ۲۰۰۸). یافته‌های پژوهش اسحاقی و همکاران (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که زنان شاغل با چالش‌های برون‌شغلی و چالش‌های درون‌شغلی در زمینه فرزندآوری مواجه‌اند که کنش‌های آن‌ها را به سمت کم‌فرزندگی به مثابه سبک زندگی سوق می‌دهد. سوژه‌های پژوهش، کم‌فرزندگی را جزء تفکیک‌ناپذیری از رفتار اجتماعی و سبک زندگی کنونی محسوب می‌کنند. عسکری ندوشن و رازقی نصرآباد (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای با عنوان تجربه مادری و چالش‌های فرزندآوری زنان شاغل: مطالعه کیفی در شهر تهران، که با روش چالش‌های متعددی شامل چالش‌های شغلی (محیط کار)، چالش‌های فرزندپروری، چالش‌های اقتصادی و چالش‌های آموزش‌فرزندان را به عنوان عامل اصلی اجتناب از فرزندآوری بیان کردند. خندان و سیدان (۱۳۹۶) نیز در مطالعه‌ای با عنوان تجربه زیسته زنان نسبت به باروری (نگرش، علل، راهبردها و استراتژی‌های مادران نسبت به باروری) نوگرایی را یکی از عوامل اصلی موثر بر نگرش زنان در باروری دانستند. وجود عناصر و مولفه‌های نوگرایی که شامل سبک زندگی مدرن، مدیریت بدن، نحوه گذران اوقات فراغت و احساس ناامنی است، در تجربه

زیسته زنان در زمینه باروری در این مطالعه مشهود بود. در حیطه نگرش، بیشتر زنان، فرزندآوری را یک تصمیم فردی می دانستند که باید هر زنی با توجه به شرایطش به آن اقدام کند. یافته های این مطالعه نشان می دهد در استراتژی زنان نسبت به باروری، حمایت های اجتماعی، جایگاه شایسته توجهی در تشویق آنها به باروری دارد.

مبانی نظری

نظریه های متعددی به تبیین الگوهای حاکم در مردم برای فرزندآوری پرداخته اند که از آن میان سه دسته از اهمیت بیشتری برخوردارند:

- ۱- گروه اول نظریات مربوط به نظریه های کلاسیک جمعیت شناختی هستند که مبتنی بر روندهای تحولات تاریخی جمعیتی و روندهای طبیعی فرزندآوری می باشند.
- ۲- گروه دوم شامل نظریه های انتخاب عقلانی و ساختاری است که اغلب توسط اقتصاددانان مطرح شده است و عامل وضعیت اقتصادی در آن حضور پررنگی دارند.
- ۳- گروه سوم مشتمل بر نظریات فرهنگی و هنجاری اند که بر اساس آن ها عوامل فرهنگی نقش مهمی در تبیین الگوهای فرزندآوری دارند. این دسته از نظریات در دهه های اخیر مورد استقبال چشم گیری قرار گرفته اند (فروتن، ۱۳۸۸).

به این ترتیب بر اساس رویکردهای مختلف نظری، عوامل مختلف فردی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در فرزندآوری نقش دارند که مطالعات مختلف به آن ها پرداخته اند (رضوانی دیوکلائی و همکاران، ۱۴۰۰). در گذشته اغلب پژوهشگران حوزه جمعیت به عوامل اقتصادی و زیست شناختی می پرداختند، اما امروز توجه به عوامل فرهنگی و هنجاری در فرزندآوری بیشتر شده است (رسول زاده و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از عناصر مهم فرهنگ، دین داری است که در مطالعات به عنوان عاملی برای میل به فرزندآوری شناخته شده است (دانش و همکاران، ۱۴۰۲). این موضوع زمانی که فرزندآوری به عنوان یک تکلیف شرعی و ملی در جامعه اسلامی مطرح می شود، می تواند انگیزه بیشتری را در مادران تولید کند.

پژوهش حاضر در ارائه یک الگو از مادران شاغل دارای تعداد فرزندان بالا در ذیل الگوی سوم نظریات قرار گرفته و بر عوامل مختلف باوری و نگرشی مادران جهت فرزندآوری بیشتر تاکید دارد.

روش‌شناسی پژوهش

هدف این مطالعه، تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب مادران پر فرزند شاغل نیمه وقت و رضایتمند بود. از آنجایی که مواجهه زنان با مساله فرزندآوری پیچیده، متأثر از مسائل فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است، به همین دلیل، پارادایم تفسیری برای انجام این پژوهش انتخاب و از روش نظریه زمینه‌ای^۱ (گراندد تئوری) استفاده شد. نظریه زمینه‌ای روشی کیفی است که با استفاده از تحلیل استقرایی^۲ سعی بر نظریه‌سازی دارد (محمدپور، ۲۰۱۹). جامعه هدف در این پژوهش، زنان ۳۰ الی ۵۰ ساله ساکن شهر تهران بودند که هنگام انجام مصاحبه، دارای سه فرزند و بیشتر بودند. انجام پژوهش در بازه زمانی زمستان ۱۴۰۲ تا بهار ۱۴۰۳ انجام گرفته است. برای انتخاب مشارکت کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. برای بهره‌مندی از تجارب مادران، نمونه‌هایی با حداکثر تنوع انتخاب شد. برای جمع‌آوری داده‌ها، با مادران دارای نمره بالاتر از متوسط رضایت از زندگی و دارای سه فرزند به بالای ساکن شهر تهران مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. این مادران هم‌چنین از تعداد فرزندان خود راضی بودند. فرآیند نمونه‌گیری زمانی که نمونه‌های نو، داده‌ای به داده‌های قبلی اضافه نکرد (اشباع داده‌ها) خاتمه یافت. بر اساس اشباع مفهومی در نهایت با ۲۰ زن (طبق جدول ۱) مصاحبه انجام شد. ملاک ورود نمونه‌ها شامل این موارد بود: ۱- مادران دارای ۳ فرزند به بالا ۲- شاغل نیمه وقت، ۳- رضایت از زندگی بالاتر از متوسط (حاصل شده از مقیاس رضایت از زندگی از منظر اسلام و بر اساس نظریه خیرباوری) و ۴- داوطلب شرکت در مصاحبه. مصاحبه‌ها به طور میانگین بین بیست دقیقه تا صد دقیقه زمان برد. مدت فرآیند جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه حدود چهارماه به درازا کشید. تحلیل داده‌ها با نظام کدگذاری نظری انجام شد. در این نوع کدگذاری که مخصوص روش نظریه داده‌بنیاد است، سه مرحله طی شد: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی. در مرحله کدگذاری باز، متن مصاحبه‌ها سطر به سطر خوانده و مفهوم بندی شد. در کدگذاری محوری، این مفاهیم کنار یکدیگر گذاشته شدند و بر اساس نزدیکی معنایی به صورت مقوله‌های محوری درآمدند. در نهایت، مقوله هسته در سطحی فراتر از دو مرحله پیشین حاصل شد.

1. Grounded theory
2. Inductive analysis

جهت اعتمادپذیری یافته ها، از کنترل به وسیله اعضا و ناظر استفاده شد. مفاهیم استخراج شده در فرایند کار و بعد از اتمام تحلیل داده ها با مشارکت کنندگان و ناظر درمیان گذاشته شدند. در این بین نظرات ناظر و مشارکت کنندگان در برخی مفاهیم اعمال گردید. همچنین بخش از مصاحبه ها ضبط شد و بخش بیشتری با توجه به نظر مصاحبه شوندگان مبنی بر عدم رضایت ضبط صدا، به طور همزمان در حین مصاحبه یادداشت شد. در ضمن در این پژوهش ملاحظات اخلاقی نیز پیش از شروع مصاحبه، مانند جلب رضایت مصاحبه شوندگان، محرمانه بودن اسامی و صحبت ها رعایت شد. مطالعه حاضر دارای کد اخلاقی در پژوهش با شناسه اخلاق IR.ALZAHRA.REC.1403.001 می باشد.

مقیاس رضایت از زندگی از منظر اسلام و بر اساس نظریه خیرباوری:

مقیاس رضایت از زندگی (راز) توسط قاسمی و همکاران (۱۳۹۸) مبتنی بر مفاهیم اسلامی ساخته شده است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۸). این مقیاس ۴۸ گویه دارد که دارای سه خرده مقیاس خیربایی رضامندانه، عملکرد رضامندانه و واقع گرایی رضامندانه می باشد. این مقیاس بین ۲۵۰ نفر توزیع شده است. جهت بررسی روایی سازه این پرسشنامه از تحلیل عاملی و پایایی مقیاس از همسانی درونی (آلفای کرونباخ) گویه ها استفاده شده است که سه عامل از آن استخراج شده است و آلفای کرونباخ این خرده مقیاس ها به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۸۴ و ۰/۷۷ بدست آمده است که جهت استفاده در پژوهش مطلوب قلمداد می شود. کسب نمره بالاتر از ۱۲۰ (بالاتر از میانگین) در این مقیاس یکی از ملاک های ورود به پژوهش بود که نشاندهنده رضایت بالا از زندگی است.

یافته های پژوهش

جدول (۱) ویژگی های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان در پژوهش حاضر را نشان می دهد.

جدول ۱. ویژگی های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان

سن	تحصیلات	شغل	تعداد فرزندان	مدت ازدواج (سال)	نمره رضایتمندی
۳۷	ارشد الهیات	معلم	۴	۱۵	۱۳۸
۳۹	دانشجوی دکتری	مدرس دانشگاه	۳	۲۰	۱۴۱

تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی

نمره رضایتمندی	سن	تحصیلات	شغل	تعداد فرزندان	مدت ازدواج (سال)	نمره رضایتمندی
۱۳۵	۴۴	لیسانس حسابداری	کارمند	۳	۲۳	۱۳۵
۱۴۴	۴۵	لیسانس علوم تربیتی	گرافیکست	۳	۲۳	۱۴۴
۱۴۰	۴۰	ارشد مشاوره	مشاور	۳	۲۷	۱۴۰
۱۴۸	۴۲	ارشد روانشناسی	مشاور بیمارستان	۴	۲۲	۱۴۸
۱۳۴	۴۲	ارشد مدیریت	کارمند	۳	۲۰	۱۳۴
۱۴۲	۳۴	ارشد حقوق	مشاوره حقوقی	۳	۱۲	۱۴۲
۱۴۳	۴۲	ارشد مشاوره	مشاوره تلفنی	۵	۲۲	۱۴۳
۱۴۷	۳۹	لیسانس علوم تربیتی	فعال فرهنگی	۱۰	۲۴	۱۴۷
۱۵۰	۴۱	ارشد الهیات	فعال فرهنگی	۴	۱۹	۱۵۰
۱۳۶	۳۶	کاردانی الهیات	معلم	۳	۱۴	۱۳۶
۱۳۹	۳۵	ارشد مشاوره	مشاور	۴	۱۵	۱۳۹
۱۳۰	۳۹	ارشد فلسفه	فعال فرهنگی	۴	۲۰	۱۳۰
۱۳۳	۳۹	ارشد مشاوره	مشاور	۴	۱۶	۱۳۳
۱۳۸	۳۹	ارشد روانشناسی	کارمند	۴	۲۰	۱۳۸
۱۴۷	۴۹	دکترای دندانپزشکی	دندانپزشک	۴	۲۵	۱۴۷
۱۵۱	۴۱	ارشد تکنولوژی آموزشی	فعال فرهنگی	۵	۱۸	۱۵۱
۱۵۲	۳۳	دانشجوی دکتری علوم اجتماعی	پژوهشگر	۴	۲۲	۱۵۲
۱۴۹	۴۰	سطح ۳ حوزه	فعال اجتماعی و مولف کتاب	۴	۲۳	۱۴۹

داده‌ها با استفاده از روش کدگذاری نظری تحلیل شدند. در مرحله کدگذاری باز، ۲۵۵ کد اولیه، ۴۰ کد محوری و ۲۱ کد انتخابی در یک کد هسته ای استخراج شدند. کدها و مقوله‌ها در جدول ۲ نمایی از شرایط زمینه ساز، مداخله گر، موانع، پیامد و راهبردها مادران پرفرزند رضایتمند را نشان می دهد. مقوله هسته حاصل از بررسی داده‌ها "فرزندآوری به مثابه جهاد" می باشد. این مقوله برآمده از چالش های مادران پرفرزند و شاغل پاره وقت رضایتمند شهر تهران است. در ادامه، داده ها بر مبنای اظهارات مصاحبه شوندگان و تحلیل پژوهشگران در چارچوب مدل پارادایمی شرایط زمینه ساز و مداخله گر، راهبردها، پیامدها و موانع صورت بندی شده است.

جدول ۲. کدها و مقوله های استخراج شده داده ها

ابعاد مدل	کدهای اولیه	مقوله محوری	مقوله انتخابی	مقوله هسته
توانایی های فردی و اجتماعی	منظم بودن، پر حوصله، آینده نگر، دید کلان به زندگی، داشتن اهداف، انعطاف پذیر، مردم دار، استقلال، خلاق، ازخودگذشته، خودارزیاب، برنامه ریز، تابع، پشتکار، اقتدار، ابرازگری عاطفی، خودساخته، صبور، عبرت آموزی از تجربیات دیگران	ویژگی های شخصیتی	ویژگی های فردی	فرزندآوری به مثابه جهاد
	توان جسمی خوب، قدرت بدنی مناسب، توانایی باروری، انرژی بالا	ویژگی های جسمانی		
	لطف خدا و اهل بیت، تبعیت از خدا، خواست خدا، پیمان بستن باخدا، کمک رسانی از سوی خدا و اهل بیت، توجه و اتصال به معنویات	باور به خدا	باورها	
	گشایش مال، گشایش وقت، وسعت روزی	باورنسبت به رزق		
	جهادفرزندآوری، صحبت های رهبری، خروج از چاله جمعیتی، نیاز جامعه، بهبود جامعه، اطاعت پذیری از سیاستگذاران و مسئولان، رشد جامعه با فرزندآوری	میل به تبعیت از سیاستهای اجتماعی		
	لزوم موثر بودن، لزوم الگو پذیری از مادر، لزوم آماده شدن برای مادری، اولویت دادن فرزندان نسبت به شغل و فعالیت اجتماعی	نقش مادری		
	پذیرش مسائل و مصائب، صبر در مشکلات، اجر اخروی، اعتقاد به منجی	معنای سختی های زندگی		
	عدم مانع بودن فرزندان، تداوم وجود در فرزندان، ازدیاد نسل شیعی،	ارزش فرزندآوری		

تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی

ابعاد مدل	کدهای اولیه	مقوله محوری	مقوله انتخابی	مقوله هسته
کیفیت مادران	مزایای خانواده های پرجمعیت، ثمرداشتن فرزندان، خانواده شایسته			
	تربیت همه جانبه، تربیت در ابعاد عبادتی و اخلاقی و اجتماعی، تربیت مذهبی	توانمندی تربیت صحیح		
	میل به فرزند بیشتر، دغدغه فرزند سالم، یادگیری از فرزندان، علاقه مندی به فرزندان بیشتر، داشتن فرزند خردسال در هر سنین	تمایلات	علاقه مندی	
	برطرف ساختن احساس تنهایی، نیازمندی فرزندان به همسیره ها، انتقال نسل، قطع نشدن، ادامه داشتن، مثمر ثمر بودن، مفید بودن خود	احساس نیاز	تامین نیاز	
	نیاز فرزندان به خواهر و برادر، عدم تنهایی فرزندان، سهولت در تربیت با کمک فرزندان بزرگتر، فرزند آوری برای خوشنودی خود، صرف زمان کمتر تربیت	عوامل انگیزه بخش	ارزش فرزندان	
	ایجاد قابلیت بیشتر درون خانواده، پدید آمدن دوستی های بیشتر، وسعت دادن	ایجاد شبکه های اجتماعی غنی	شبکه های اجتماعی	
عوامل	بارداری های سخت، بیماری های مادر در طول روزان بارداری، مشکلات جنینی فرزند، بارداری های پشت سرهم، تولد فرزند نارس	چالش های دوران بارداری و تولد	رخدادها و سختی های زندگی	فرزندآوری به تنهایی
	طیف سنی مختلف فرزندان، دوران نوجوانی، سختی های دوران نوزادی فرزند، خواسته ها و نیازهای متفاوت فرزندان، جنسیت، متفاوت، نیازمندی به مدارس متفاوت	چالشهای مسیر رشدی فرزندان		
	مرخصی، عدم دورکاری، ساعات کاری نامتعارف، حقوق کم، عدم آمادگی ارگانها در زمینه اشتغال مادران	چالشهای نقش	شغلی	
	عدم هماهنگی باهمسر درمورد فرزندان، ناهماهنگی فرزندان باهم، عدم حمایت نزدیکان، عدم حمایت مادر و مادرهمسر، دور بودن از اقوام	تعامل با دیگران	ارتباطی	
	کم توجهی به خود، توجه بیش از حد به نیازهای دیگران، بی توجهی به نیازهای شخصی، نادیده گرفتن خود	تعامل باخود		
	نداشن بیمه، ندادن حق فرزند، کاهش یارانه، عدم اجرای قوانین موجود، عدم اجاره خانه به خانواده های پرفرزند، عدم اجرای قوانین حمایتی و	سیاست گذاری ها	فرهنگی- اجتماعی	

ابعاد مدل	کدهای اولیه	مقوله محوری	مقوله انتخابی	مقوله هسته
	تشویقی، عدم تخصیص تسهیلات دولتی	ی نا درست	چالش های شهر نشینی	
	کمبود امکانات شهری، مبلمان نامناسب شهری، خانه های کوچک، مشکلات آپارتمان نشینی، ضعف زیرساخت های محله			
	نگاه بد نزدیکان به تعداد فرزندان بالا، نگاه فقهی پزشکان، تمسخر توسط همکاران، نگاه بد کادر درمان، رسم و رسوم غلط	فشار اجتماعی		
	عدم تشویق رسانه به فرزندآوری، تبلیغ فرزند آوری کم، تبلیغ حیوانات خانگی به جای فرزند، عدم ساخت سریال و فیلم با موضوع پر فرزند، تخریب وجه مادران خانه دار پر فرزند، کمبود کتاب های تربیتی مناسب	رسانه جمعی	رسانه	
	عدم تخصیص کمک هزینه به خانواده های پر فرزند، مشکلات مالی، سطح درآمد پایین خانوار، هزینه بالای مدارس غیرانتفاعی	وضعیت اقتصادی خانواده	اقتصادی	
سازگاری	شادی، سرگرمی کودکان، گرمی روابط، بازی های گروهی، اوقات فراغت مفید و سازنده، خوشحالی، خوشایندی از وضعیت موجود	نشاط	درون خانوادگی	
	صبوری، حل مساله، تاب آوری، مسئولیت پذیری، قناعت، مدیریت مالی	بعد فردی	رشد شخصیتی فرزندان	
	برقراری ارتباط اجتماعی، مهارت های ارتباطی، فعالیت های اجتماعی کارآمد، نقش فرزند در جامعه، تاثیر در رشد دیگران	بعد اجتماعی	رشد شخصیتی مادر	
	کسب مدیریت زمان، ابراز احساسات، تنظیم هیجانات، برنامه یزی برای خود، حل مسئله، خودآگاهی، بی اعتنایی به مشکلات، مدیریت بحران	بعد فردی		
	اتصال به نیروی خداوندی، کمک گرفتن از خدا، خواندن قرآن، پرکردن وقت با جلسات مذهبی، رفتن به مکان های مذهبی، کنار آمدن با مشکلات	بعد معنوی		
	پرکردن تنهایی، پیشگیری از مسائل سالخوردگی، کمک در امور زندگی، حمایت های مالی در آینده، تنها نبودن در دوران پیری	حمایت از والدین	پشتیبانی	
	آموزش مسائل اقتصادی از یکدیگر، تقسیم کار، انجام مسائل فرزندان باهم، قبول مسئولیت فرزندان بزرگتر در قبال فرزندان کوچکتر، حمایت عاطفی از هم، آموزش مستقیم و غیر مستقیم از یکدیگر	حمایت از همشیرگان		
	خستگی، بیماری، کسالت، فعالیت های زیاد درون و بیرون از خانه، از دست دادن تناسب بدن	عوارض جسمی	جسمانی	

تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی

ابعاد مدل	کدهای اولیه	مقوله محوری	مقوله انتخابی	مقوله هسته
تربیتی	فرصت اصلاح خطا به فرزندان، عدم دخالت مستقیم والدین در اختلافات فرزندان، عدم سختگیری نابه جا، عدم ایده آل گرایی در تربیت، عدم کمال گرایی، توجه به ویژگی های متفاوت دوره های سنی مختلف، آموزش غیرمستقیم به فرزندان، هماهنگی والدین در زمینه پرورش استعدادها، حفظ نقش پدری	اصول تربیتی	تربیتی	
	اجازه رشد و تکامل با فرزندان، اجازه بحث و گفتگو به فرزندان، ایجاد فضای صمیمی، توجه به همسالان، توانایی مواجهه با رفتار فرزندان مدیریت رفتار کودک، تعامل صحیح با فرزند نوجوان، مدیریت تعاملات اجتماعی با دوستان و دیگران، مدیریت دوستی ها، مدیریت فضای مجازی، تربیت سواد اقتصادی، تعامل، همفکری با دیگران، استفاده از نقاط منفی و مثبت تربیتی دیگران، به روز رسانی اطلاعات تربیتی، آموزش مسئولیت پذیری، آموزش انفاق و گذشت، مقتدرانه عمل کردن، توجه به علاقه مندی های فرزند، پرورش استعدادها، تربیت دینی، تسهیل گری	راهنماهای تربیتی		
	ابراز احساسات توسط همسر، درک شدن توسط همسر و نزدیکان، داشتن فرد امین، برخورداری از فردی سنگ صبور، درودل کردن کمک گرفتن ازوالدین خود و همسر، استفاده از پرستار، کمک گرفتن از همسایگان و نزدیکان، مهدکودک، برون سپاری برخی مسئولیت ها، کمک گرفتن ازهمسر، افزایش ارتباطات، نظارت پدر برفعالیت ها	عاطفی اجرایی	حمایتی	
	ادامه تحصیل، انجام فعالیت های علمی، آموزش زبان عربی و انگلیسی، کسب مهارت های کامپیوتری و دست ورزی، اولویت دادن به کارهای علمی، فعال بودن در عرضه های مختلف	رشد علمی		
	بهره مندی از مشاور و روانشناس، استفاده از دوره های آموزش فرزندپروری، مطالعه کتاب، گوش دادن صوت های آموزشی، استفاده از جلسات مذهبی، ساده زیستی و قناعت	رشد مهارتی	فردی	
	توجه به سلامت جسمانی، تغذیه، استفاده از کلاس های ورزشی	رشد جسمی		
	انجام وظایف همسری، پرکردن نقش های پدری، اولویت بندی در وظایف مادری و همسری	تعادل نقش مادری- همسری	زوجی	
	تکریم همسر، همفکری با همسر، ابراز گری در حضور فرزندان	مهارت ارتباطی زوجی		

مقوله هسته‌ای: فرزندآوری به مثابه جهاد

مقوله هسته‌ای برگرفته از بررسی مفاهیم و مقوله‌ها در این مطالعه با هدف ارائه مدلی مبتنی بر چالش‌های مادران پرفرزند رضایت‌مند است که شامل عوامل، شرایط و زمینه‌های مختلف می‌باشد. این امر نشان می‌دهد که مادرانگی و فرزندآوری یک پدیده چندوجهی است و نمی‌توان فقط به یک بعد آن پرداخت. مادرانی که با داشتن تعداد فرزند بالا فعالیت‌های بیرون از خانه را کنار نگذاشته و سعی می‌کنند برای جامعه و اجتماع خود مفید باشند. به طوری که اعلام می‌دارند فرزند بالا باعث نشده آنها از خواسته‌های خودشان کوتاه بیایند. آنها توانمند هستند از آن جهت که فرزندان خود را با اصول صحیح تربیت می‌کنند، نگاه همه‌جانبه به تربیت دارند، نیازهای همسر خود را نیازهای خود می‌دانند، از نیازهای جامعه غافل نیستند، فرزندآوری را به مثابه جهاد می‌دانند، در جهت پیشرفت و رشد خود و خانواده قدم برمی‌دارند و رضای خداوند را در این مسیر هرگز از یاد نمی‌برند.

شرایط زمینه‌ساز

در واقع مقوله‌ها و مفاهیمی هستند که زمینه‌ساز مادر توانمند می‌باشند و فعال شدن زنان در حوزه مادرانگی را تسهیل می‌کند یا برعکس، مانع ناتوانی آنها در مسئله تربیت و همسرمداری می‌شود. در این زمینه چهار کد انتخابی ویژگی‌های فردی (ویژگی شخصیتی و جسمانی)، باورها (نسبت به خدا، رزق، تبعیت از سیاست‌های اجتماعی، نقش مادری، معنای سختی‌های زندگی، ارزش فرزندآوری، توانمندی تربیت صحیح)، علاقه‌مندی (تمایلات) و تامین نیاز (احساس نیاز) که دارای ۱۱ کد محوری و ۶۸ کد باز طبقه‌بندی شده است. استخراج این مقوله‌ها نشان می‌دهد که چه عواملی موجب می‌شود یک زن در کنار مادر بودن، همسر بودن و شاغل بودن را با رضایت تجربه کند. یکی از شرایط زمینه‌ای مهم در بستر توانمندی مادران، باورها است. این مهم نشان می‌دهد که اگر یک مادر باور به فعالیتی که انجام می‌دهد نداشته باشد آن مسئله دچار ایراد می‌شود و اگر باور قلبی داشته باشد مسیر برایش هموارتر خواهد بود. به طور کلی مشارکت کنندگان در این پژوهش معتقدند باور نسبت به این که خداوند روزی‌رسان است موانع را از جلوی راه باز خواهد کرد.

کد ۱۵ که ۳۹ سال دارد و مشاور خوابگاه بوده و ۴ فرزند دارد، در باره باور نسبت به خدا و رزق و روزی می گوید:

«من فقط و فقط لطف خدا و افکاری که اهل بیت علیهم السلام در ذهن من به وجود آوردن در مورد تعداد فرزند بیشتر اقدام کردیم» در جای دیگر نیز بیان می کنند «شرایط خاصی ندا شتیم ولی گفتم بیارم خودش روزی اش رو هم می آورد»

از جمله شرایط زمینه ساز باور توانمندی و لزوم تربیت صحیح است. مادر کد ۱۶ شاغل در دفتر فنی مهندسی و صاحب ۴ فرزند، در مورد لزوم تربیت صحیح می گوید:

«جامعه نیاز به جوانان پرنشاط دارد و این فقط تحت تربیت درست خانواده های شایسته این جوانان رشد می کنند و به جامعه تحویل داده بشوند، جامعه پیر که نشاط ندارد» و یا در مورد باور نسبت به معنای سختی در زندگی معتقد است: «شما شاید با تعداد فرزند بالا سختی بکشید ولی این سختی سازنده است. شما شاید احساس کنید آب میشد ولی اینجوری نیست این سوختن و ساختن به معنای building است نه این که همین طور تحمل کن رد شه بره»

انگیزه ها و تمایلات یکی دیگر از شرایط زمینه سازی است که مشارکت کنندگان به آن اشاره کردند. مادر کد ۱۴ که ۳۹ ساله بود و فعالیت فرهنگی داشت و صاحب ۴ فرزند بود در زمینه انگیزه هایش از فرزند دار شدن می گوید:

«هرچقدر تعداد فرزندان کمتر باشند تربیتشون سخت تره و بچه ها از هم دیگه ناخودآگاه یاد می گیرند کسایی که تک فرزند دارند خیلی وقت برای بچه شون سپری می کنن اما فرزندان من خیلی کمتر از من می خواستن که با هاشون بازی کنم چرت که همدیگه رو داشتن.»

ویژگی های شخصیتی و جسمانی یکی از عوامل زمینه سازی است که موجب می شود مادر بتواند بر مشکلات و چالش های فرزندآوری فائق آید. مشخص است که برای انجام دادن یکسری وظایف فرد از نظر شخصیتی، جسمی و روانی باید کامل باشد و نواقص خود را برطرف کرده باشد. مادر ۴۱ ساله فعال فرهنگی و مربی جهادی که ۴ فرزند دارد و با کد ۱۱ مشخص شده است می گوید:

«خودم قبلا آمادگی جسمانی کشوری بودم، آدم ورزشی و خیلی فعالی بودم بعد از چهارتا بچه بالاخره نسبت به قبل فرق کردم و سعی کردم این حس خوب و نشاط رو داشته باشم و ممکنه در

برخی زمان‌ها موفق نباشم اما سعی میکنم به تغذیه و ورزش برای خودم و بچه هام خیلی اهمیت بدم»

مادر دارای ۳ فرزند که با شغل مشاوره و کد ۵ مشخص شده است در مورد ویژگی‌های شخصیتی اظهار کرده است:

«مادر باید صبور باشه، یکمی سخت کوش و کنجکاو داشته باشه که دیگران می‌گن من این جور هستم تقریباً خیلی عصبی نمی‌شم وقتی بچه‌ها خونه رو بهم میریزن یا کارهای عقب افتاده ام زیاد میشه با توکل به خدا برنامه ریزی می‌کنم و کارها رو جلو می‌برم.»

تامین نیازها آخرین شرایط زمینه سازی مبتنی بر چالش‌های مادران در این مطالعه استخراج شده است. مادر کد ۴ که در کارهای گرافیکی فعال بود و دارای ۳ فرزند پسر بود اعتقاد داشت که: «به خاطر فرزند اولش که خیلی دوست داشت خواهر و برادر داشته باشه اقدام کرده و اینکه احساس تنهایی در فرزند اولش رو برطرف کنه فرزند دوم رو آوردم و اینکه گفتم هرچه سنم بالاتر بره خودم هم نیاز دارم که دورم شلوغ باشه و احساس مثمرثمر بودن بکنم.»

شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر در پژوهش‌های کیفی با روش نظریه داده بنیاد، در حقیقت نمایانگر عواملی است که پدیده مورد نظر را تعدیل می‌کند و یا به صورت غیرمستقیم در مورد مقوله هسته در ارتباط است. در این مطالعه دو شرط مداخله‌گر ارزش فرزندان و شبکه‌های اجتماعی با دو کد محوری عوامل انگیزه بخش و ایجاد شبکه‌های اجتماعی غنی استخراج شده است. شبکه‌های اجتماعی در زمینه ارتباطات بین اعضای خانواده با دیگر افراد تعریف می‌شود. ارزش فرزندان نیز به عوامل انگیزه بخش در مورد فرزندان اشاره دارد. این موارد مانند شرایط زمینه ساز نیستند که در نبود آنها مقوله هسته‌ای خدشه‌دار شود بلکه در صورت نبود آنها کمی کار سخت‌تر می‌شود. مادر معلمی که با سه فرزند در پژوهش با کد ۱۲ مشخص شده است بیان می‌کند: «بچه‌ها به هم نیاز دارند و اگه خواهر برادر نداشته باشند در آینده براشون مشکل پیش میاد، اونها باهم کارهاشونو انجام میدن، فرزند بزرگترم حواسش به خواهر و برادرای کوچکترش هست. از طرفی هم ما با

دوستان، همسایگان و آشنایان ارتباط خوب و صمیمی داریم و بچه ها خیلی با اونها خوشحالن و ما هر جا بریم برای اونها هم سوقاتی میاریم تا بچه ها یاد بگیرن که ما به هم نیاز داریم.»

مادر کد ۹ که ۵ فرزند داشتند بیان می کنند: «پسر کوچیکم انقدر رابطه عاشقانه با برادر بزرگترش داره که خیلی خوشحالم و شکل گیری محبت بین فرزندام رو می بینم عشق می کنم و این توی تک فرزندی وجود نداره، وقتی یه چیزی دارند به خواهر و برادر دیگه اش میدن و وقتی میریم خونه دیگران بچه های من تعامل رو یاد گرفتن اما توی تک فرزندی این نیست و اون با خودش رشد کرده و ممکنه چالش بزرگی توی آینده اش در ازدواجش براش پیش بیاد».

موانع

موانع چالش هایی است که بر سر راه افراد قرار می گیرد تا رسیدن به مقوله هسته ای برایش سخت باشد. در این مطالعه شش کد انتخابی رخدادها و سختی های زندگی، شغلی، ارتباطی، فرهنگی- اجتماعی، رسانه و اقتصادی و ۱۰ کد محوری چالش های دوران بارداری و تولد فرزند، چالش های مسیر رشدی فرزندان، چالش نقش، تعامل با دیگران و خود، سیاستگذاری های نامناسب، چالش های شهرنشینی، فشار اجتماعی، رسانه ارتباط جمعی و وضعیت اقتصادی خانواده در زمینه موانع استخراج شد. یکی از سخت ترین موانع اشاره شده توسط مشارکت کنندگان، مسیر رشدی متفاوت در فرزندان است به این معنا که آنها فرزندان دارند که در دوران نوجوانی، کودکی و خردسالی و گاهی نوزادی هستند این فرزندان هر کدام دارای نیازهای خاص همان مرحله رشدی را دارند و مادر باید با هر کدام از آنها به گونه دیگر برخورد کند که این مطلب نیازمند انعطاف پذیری بالای مادر است. مادر کد ۱۴ در این مورد می گوید:

«دوره نوجوانی دخترم یکسری چالش ها داشتیم که بیشتر با گفتگو حل کردیم اما زمان ورود به نوجوانی که به استقلال نیاز دارند و قواعد خانواده جلوشون رو میگیره و وقتی بود که باهم به تناقض خوردیم از طرف دیگه بچه دومم وارد مدرسه شده بود و کارهای اون روهم باید رسیدگی می کردم.»

مشکلات فرهنگی و اجتماعی نیز یکی دیگر از موانع بر سر راه مادران توانمند بود. سیاستگذاران در راستای فرزندآوری قدم بر نمی دارند و برخی از قوانین موجود را اجرا نمی کنند.

قوانینی که در زمینه مستاجران پرفرزند وجود ندارد و یا قوانین حمایتی و تشویقی که در مرحله اجرا با مشکل روبروست. چالش های شهرنشینی که یکی دیگر از موانع و مشکلات است. کمبود امکانات شهری، خانه های کوچک و آپارتمان هایی با بناهای قدیمی و یا زیر ساخت های ضعیف در محله ها. مانع مهم دیگری که در این زمینه وجود دارد رسانه ها هستند. تبلیغات منفی که در زمینه پرفرزندگی وجود دارد و یا جای گزینی حیوانات خانگی با فرزند را در این فضا شاهد هستیم. مسائل اقتصادی و بی ثباتی آن نیز بر هیچ کسی پوشیده نیست. خانواده های پرفرزند فشار اقتصادی بیشتری را تحمل می کنند اما راه خود را صحیح می دانند و با این مانع نیز کنار آمده اند. مادر کد ۹ اشاره می کند:

«محیط های اداری و یا مناطق مختلف باید به فضاهای مادر و کودک مجهز باشد. من توی کشور خارجی بودم و فضای مادر کودک رو دیدم دانشگاه فضایی برای مادر تعبیه کرده بود که راحت پوشک عضو کنیم و یا شیر دادن رو راحت کرده بود اما اینجا از این خبرا نیست.»

مادر شماره ۲ که سه فرزند دارد در مورد فشار اجتماعی می گوید: «محله خیلی مهمه در تربیت، محله دیگه ای بودم وقتی با سه تا دخترام میرفتم بیرون نگاه سنگینشون رو احساس می کردم اما الان که اومدیم محله ایران اینجا برام دعا می کنن که خدا بیشترش کنه.»

مادر کد ۷ نیز می گوید: «دختر کوچیکم رو که باردار بودم پزشکا میگفتن خانم بی سوادی که انقدر بچه میاری و یا پرستارها اصلا بهم اهمیت نمی دادند.»

مادر شماره ۳ که لیسانس حسابداری دارد در مورد تعارضات شغل و فرزندانش می گوید: «زمانی که اعلام تعطیلی به هر دلیل می شه من عزا می گیرم که بچه ها رو کجا بزارم و خوب با مرخصی من هم موافقت نمیشه چون شب قبلش اعلام میشه و ناهماهنگی ها رو داره و یا وقتی بچه ها مریض میشن خیلی سختم میشه اگه امکانش باشه که توی اون مدت از دورکاری استفاده کنیم بهتر میشد.»

مادر کد ۱۹ که دانشجوی دکتری علوم اجتماعی است و چهار فرزند دارد در مورد هزینه های بالای مدارس می گوید: «من سه تا بچه مدرسه دارم که همه شونم مدرسه غیرانتفاعی می رن و هزینه های تحصیل خیلی بالاست و من نمی تونم به هر سه تاشون هزینه کنم کاش یه قانونی میزاشتن که بهمون تخفیف میدادن که راحت تر این مرحله رو رد می کردیم.»

البته این مادران به دلیل مشغله های فراوانی که دارند گاهی از خواسته های خود در مقابل خواسته های فرزند و همسرشان می گذرند که در گاهی مواقع به آنها فشار وارد می کند. مادر کد ۲۰ که در فروشنگی به همسرش نیز کمک می کند اعلام می کند که: «فرزند چهارم که به دنیا اومد کمتر به کارهام میرسم قبلا کتاب می نوشتم و مولف بودم اما واقعا نمیرسم. یه وقتا یادم میره خودمم خواسته هایی دارم.»

راهبردها

راهبردها نشان دهنده کنش های معنادار کنشگران در راستای موضوع مورد نظر هستند. مادران مورد پژوهش، راهبردهای مختلفی جهت فرزندپروری خود اختیار کردند و معتقدند می توانند با این راهبردها فرزندپروری خود را ارتقا دهند. در این بعد چهار کد انتخابی راهبردهای تربیتی، حمایتی، فردی و زوجی با ۹ کد محوری اصول و راهبرد تربیتی، عاطفی و اجرایی، رشد علمی، مهارتی و جسمی، تعادل نقش مادری-همسری و مهارت های ارتباط زوجی استخراج شده است. هر یک از مادرها از راهبردهای خاص خود در جهت فرزندپروری به تناسب نیاز خود بهره برده است به طوری که مادر کد ۱۳ با ۳۵ سال سن و چهار فرزند در مورد اصول تربیتی خود می گوید: «بچه ها اگه باهم تعارض داشته باشند و به مشکل به خورند به صورت جزئی و ایمن تر باشه دخالت نمی کنم اما یه جاها که حادثه باشه به صورت غیرمستقیم مداخله می کنم تا اتفاقی نیفته.» یا جای دیگه در زمینه مدیریت فضای مجازی می گوید: «دوستای دخترم گوشی شخصی دارن اما من میگم که قانون خونه ماست و تو نمیتونی گوشی جدا داشته باشی، گوشی ام رمز داشت و میرفت از گوشیم استفاده می کرد من میگفتم از من اجازه بگیر مثل اینکه یه لباس رو اجازه بگیر از حد خارج شد و من مجبور شدم رمز بزارم و بعد که رمز گذاشتم ازش پرسیدم می خوای رمز رو بردارم می خواستم رو خودش کنترل داشته باشه و بعد دیدم که خیلی داره وارد میشه و وقت میگذاره من دوباره بدون اینکه بگم رمز گذاشتم و سعی کردم کنترل کنم که هم احترام حفظ بشه و حد و حدود خودمون رو نگه داریم.»

در زمینه راهبردهای حمایتی باید گفت که آن دسته از مفاهیمی هستند که فرد از آن استفاده می کند تا از لحاظ عاطفی و هم از لحاظ فعالیتی از دیگران بهره مند شود. کد ۱۷ مادر دندانیزشکی است که ۴ فرزند دارد در این مورد می گوید:

«بهترین حالت اینه که خانواده ها در یک محیطی زندگی کنند که به اقوامشون نزدیک باشن و بتونن حمایت اونها رو داشته باشند. خیلی از افراد رو دیدم که میگن بتید از خانواده همسر دور بود ولی به اونها میگم فوایدشون خیلی بیشتر از آسیب هاشونه، قدرشون رو بدوین بهشون محبت کنید و بذارید بچه هاتون از این محبتی که دارن برخوردار باشند که نعمت بزرگیه.»

کد ۱ که ۴ فرزند دارد و معلم است درباره راهبردهای فردی در مقوله رشد مهارتی می گوید: «جاهایی شده که من در مورد تربیت بچه ها گیر افتاده بودم کلی کتاب خوندم و برخی از مشکلاتم رو رفع کردم. یه جایی هم شد که رفتم پیش مشاور و دوره های فرزندپروری رو طی کردم اینا باعث رشد خودم شد.»

کد ۱۰ با ۱۰ فرزند و ۳۹ سال سن درباره رشد علمی می گوید:

«نباید در جازد اگه مادری در همون سطح قبلی خودش بمونه باخته و بهتره با بچه هاش رشد کنه من دوره های کلاس عربی و انگلیسی رو دیدم و تونست یه جاهایی بهم کمک کنه.»
راهبردهای زوجی از آن دسته فعالیت هایی بود که مادران بسیار بر آن تاکید داشتند طوری که به لزوم همسررداری در کنار فرزندپروری اشاره داشتند. مادر کد ۱۸ که ۴۱ سال دارد در مورد نقش همسری و مادری توأمان این گونه می گوید:

«جاهایی شده که بچه ها مریض بودن اما همسر من نبوده و من خودم اونها رو بردم دکتر و بالاسرشون پرستاری کردم.»

کد ۱۴ که ارشد فلسفه دارد و ۳۹ ساله است می گوید: «نقش پدر رو نباید پیش بچه ها کم رنگ کرد اونها باید بدن پدرشون خیلی زحمت کشیده، من اگه بخوام یه ناراحتی یا گلایه ای به همسر منم کنم در غیاب بچه ها انجام میدم یا اینکه بخوام محبت کنم در حضور بچه ها خواهد بود.»

پیامدها

آخرین بعد از مدل پارادایمی، مربوط به پیامدهاست. پیامدها، در حقیقت، نتیجه اعمال واکنش‌ها و عکس‌العمل‌هایی است که نسبت به راهبردهای متفاوت از سمت فرد جهت مقابله با پدیده مورد نظر استفاده می‌شود. از گذشته تا کنون، زن در چارچوب نقش‌های خانوادگی و جنسیتی تعریف می‌شود و به هویت زن بودن تبدیل می‌شود. برای مادران مشارکت‌کننده، تجربه ورود به عرصه‌های خارج از خانه به نوعی خارج شدن از مادرانه‌هاست اما این مادران نشان دادند که همه مسائل خارج از خانه در تعارض مادری آنها نیست. بلکه مهارت‌های اجتماعی و فرهنگی جهت منزلت و اعتبار بیشتر برای آنها است. در این مطالعه پنج کد انتخابی درون خانوادگی، رشد شخصیتی فرزندان، رشد شخصیتی مادر، پشتیبانی و جسمانی و هشت کد محوری نشاط، بعد فردی و اجتماعی، بعد فردی و معنوی، حمایت از والدین و هم‌شیرگان و عوارض جسمی در بعد پیامدها استخراج شده است. برخی از پیامدهای اشاره شده مثبت هستند و برخی منفی. برخی از زنان فرزندان را موجب شادی و نشاط می‌دانند. مادر کد ۲ که مدرس دانشگاه است در مورد نشاط خانواده با وجود فرزند خردسال می‌گوید:

«وقتی فرزند کوچیک توی خونه هست جای غیبت نیست و همه حواسا به اونه و باعث شادی خانواده میشه حتی وقتی میریم خونه اقوام این بچه‌ها خوشحالمون میکنن.»

پیامد دیگری که به آن اشاره کردند رشد شخصیتی فرزندان چه در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی است مادر کد ۳ که ۳ فرزند دارد و کارمند نیز هست در مورد رشد فرزندان بزرگتر می‌گوید:

«وقتی فرزند کوچکتر به دنیا می‌آیند فرزندان بزرگتر خودشون رو مسئول خواهر و برادرای کوچکتر خود می‌دانند، آنها یاد میگیرن که از بعضی وسایلشون بگذرن و به خواهر یا برادر کوچک خودشون بدن اما این اتفاق توی تک فرزندا نمی‌افته.»

کد ۹ که مادر ۴۲ ساله است و سه فرزند دارد در زمینه رشد اجتماعی فرزندانش معتقد است:

«بچه من هم میتونه برای خواهر و برادرهای کوچکترش اثر بخش باشه و حتی اگه به طور صحیح رشد کرده باشه برای اطرافیان و دوستانش هم مفید باشه.»

مادر نباید فقط خودش رو در فرزندآوری خلاصه کند بلکه باید با آنها رشد کند هم در زمینه معنوی و هم در زمینه فردی. آنها اعتقاد داشتند که اگر خداوند رو در مشکلات نبینیم شکست خوردیم، ایت خداست که باید ازش کمک بگیریم. در این مورد مادران زیادی صحبت کردند، کد ۹ که مادر پنج فرزند است می گوید:

«فرزندان به عنوان میوه های یک درخت هستند و ما باید خودمون رو شجر بدونیم و نباید درجا بزیم بلکه باید مفید باشیم مثل درخت که با میوه اش با شکوفه هاش با سایه اش می تونه مفید باشه و رشد کنه.»

کد ۲۰ مادر چهار فرزند که فعال اجتماعی هم هست می گوید:

«وقتی لب پرتگاه هستی و سقوط رو درک میکنی اونجا دست خدا رو باید ببینی و بهش تکیه بزنی و اعتماد کنی تا رشد پیدا کنی اگه کمک رو از دیگران بخوای نمیگم بده اما کمک رسانی خدا یه چیز دیگه است اونجاست که تو رشد داشتی و بزرگ شدی.»

برخی از مادران نگاه به آینده در زمینه وجود فرزندانشان بیشتر را مد نظر داشتند و اعلام می کردند که آنها می توانند عصای پیری آنها باشند. کد ۱۱ که ۴۱ سال دارد و صاحب ۴ فرزند است می گوید:

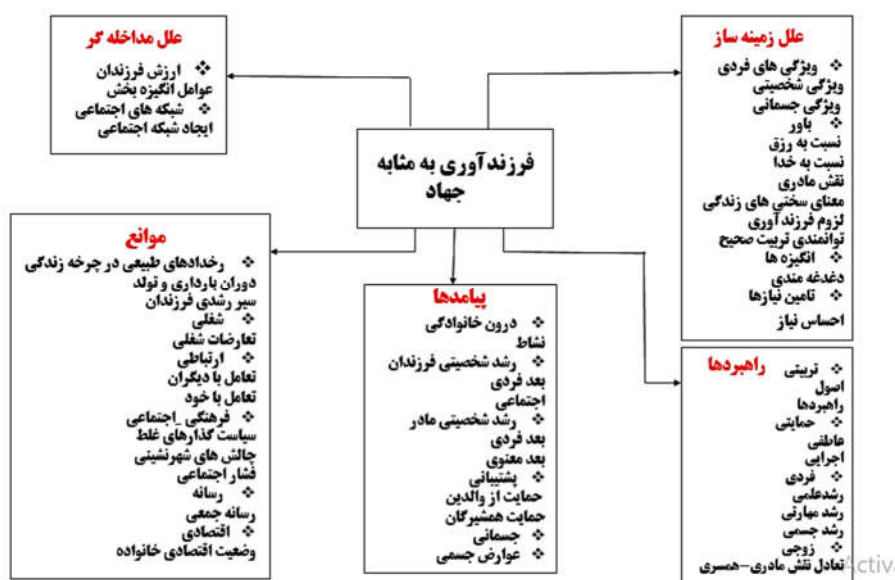
«در زمان کرونا بود که فهمیدم چقدر داشتن فرزند بیشتر مهمه همسایه ما یه پیر مرد و پیر زن هستند کرونا گرفتن و یه بچه هم داشتن اونم جای دوری بود و نمی تونست به پدر و مادرش رسیدگی کنه اما اگه تعداد فرزندانشون بیشتر بود کارها بینشون تقسیم می شد.»

پیامد منفی که بعضی از مادران به آن اشاره کردند عوارض جسمانی بود که برایشان عارض شده بود. کد ۱۷ که دندانپزشک است و ۴ فرزند دارد می گوید:

«فعالیت های بیرون و داخل خونه ام زیاده چند وقت قبل دو روز میرفتم مطب و بقیه روزها رو هم فعالیت فرهنگی رو انجام میدادم چون اعتقاد دارم توی بعد فرهنگی بیشتر مفیدم اما به خاطر خستگی یه روز در هفته مطب هستم و سه روز فعالیت فرهنگی و بقیه روزها خونه ام کنار بچه ها.»

مدل پارادایمی

مدل پارادایمی تحقیق بیانگر شرایط زمینه ساز، مداخله گر، راهبردها، موانع و پیامدهای مادران پرفرزند شاغل رضایتمند است. طبق این مدل، عوامل استخراج شده فرزندآوری را تبیین می کند و نشان می دهد که اگر هر زنی به این عوامل اهتمام ورزد می تواند مادری با چندین فرزند باشد و در کنش های اجتماعی و سیاسی نیز فعال باشد. نمودار ۱ مدل پارادایمی مطالعه حاضر را نشان می دهد.

نمودار ۱. مدل پارادایمی الگوی فرزندآوری مادران پرفرزند رضایتمند

نتیجه گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر الگویی پنج وجهی از عوامل زمینه ساز، راهبردها، عوامل مداخله گر، موانع و پیامدها در مادران پرفرزند رضایتمند را ارائه کرد. نتایج نشان داد علی رغم موانع متعددی که در ابعاد مختلف زندگی برای مادران پرفرزند رضایتمند وجود دارد، اما عوامل مختلفی در ریشه ها و علل زمینه ساز، راهبردها و پیامدها وجود دارد که مادران را برای انتخاب پرفرزندگی مصمم می سازد.

مطالعاتی که تاکنون در زمینه بررسی مادران و الگوهای فرزندآوری انجام شده است اغلب به چالش‌ها و مشکلات مادران شاغل پرداخته است و پژوهش در مورد مادران شاغلی که پرفرزندگی را انتخاب کرده‌اند و اکنون با وجود داشتن بیش از ۳ فرزند از زندگی و تعداد فرزندان خود رضایت دارند، به ندرت انجام شده است. در تحلیل کیفی داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها ۴۰ کد محوری و ۲۱ کد انتخابی به دست آمد.

این پژوهش نشان داد که در نگرش مادران به سمت پرفرزندگی مؤلفه‌های مختلفی در ابعاد علی، راهبردی، پیامدی، مداخله‌ای و موانع‌ها دخیل هستند. یکی از این مؤلفه‌های مهم در بعد علی زمینه‌ساز که برای داشتن فرزند بیشتر موثر است، "باور" است که کدهای مختلفی را به خود اختصاص می‌دهد؛ باورهای مربوط به رزق، باورهای مربوط به خداوند، باورهای مربوط به نقش مادری، باورهای مربوط به معنای سختی‌های زندگی، باورهای مربوط به لزوم فرزندآوری و باورهای مربوط به توانمندی در تربیت صحیح فرزند از باورهایی بودند که زمینه‌ساز فرزندآوری بیشتر در مادران پرفرزند شاغل دارای رضایت بالا از زندگی بودند. تاکنون مطالعه‌ای که ابعاد مختلف باوری در زمینه فرزندآوری را به این شکل تفکیک کرده باشد، در مطالعات دیده نشد، اما مطالعات مختلفی ارتباط باور با رفتار فرزندآوری را به طور کلی تایید کرده‌اند (اکبری و شعاع کاظمی، ۱۴۰۲؛ مجردیان و همکاران، ۱۴۰۲). باورهای مذهبی از جمله باورهایی هستند که نقش مهمی در رفتارها داشته و تعیین کننده آن هستند. بخشی از این مادران، بر اساس مبناهای دینی بر ارزش فرزندآوری تاکید و به آن باور داشتند. آموزه‌های دین اسلام تاکید زیادی بر ازدواج و فرزندآوری دارد. فرزندان در نگاه دینی می‌توانند مصداقی از عمل صالح برای والدین و مسیری برای تقرب بیشتر به خداوند محسوب شوند (میرهاشمی و جلیلی کلهری، ۱۳۹۶). با توجه به آموزه‌های اسلامی نگاه به فرزندآوری در بین مسلمانان همواره ممدوح بوده است (مسکونی و همکاران، ۱۴۰۲). در قرآن کریم فرزند مایه امید (نحل، ۷۳)، نور چشم (فرقان، ۷۴)، نعمت الهی (قصص، ۱۳) و قوت قلب (نوح، ۱۲) است. مسلمانان در زمینه ازدواج، باروری و فرزندآوری بسیار غنی و عمیق است. باور به رزاقیت خداوند یکی از این باورهاست که نقش تعیین کننده‌ای در میل به فرزندآوری علی رغم مشکلات و مسائل اقتصادی دارد. پژوهشگران یکی از راه‌های حل سالمندی جمعیت را اصلاح و تقویت باورها، به ویژه باورهای معطوف به خدا و صفات او می‌دانند. چراغی

کوتیانی (۱۴۰۲) در این میان باورهای متعدد در این زمینه، باور به رزاقیت خداوند را به عنوان یکی از نمودهای باور به توحید افعالی، عامل برجسته‌ای در حل مسئله فرزندآوری معرفی می‌کند. در بعد علل زمینه‌ای، عامل انگیزه‌ها نیز از مقوله‌های مهمی است که در پژوهش حاضر به دست آمده است و با مطالعات هماهنگی دارد. اعتقاد به تاثیر فرزند در زندگی، علاقه به پدر و مادر شدن، علاقه به فرزند از عوامل مهم فرزندآوری اند (دانیالی و کریمی، ۱۴۰۲). انگیزه فرزندآوری از عوامل مختلف فرهنگی، اعتقادی و رفتاری تاثیر پذیرفته و در بستر انتقال جمعیتی و توسعه اقتصادی و اجتماعی تغییر می‌یابد (ریجیکان و لایفروئر، ۲۰۰۹). در گذشته بیشتر بر انگیزه‌های اقتصادی در فرزندآوری تاکید می‌شد اما امروزه بیشتر بر نقش عوامل فرهنگی اجتماعی در فرزندآوری تاکید می‌شود (رسول زاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۵). انگیزه‌ها شامل انگیزه‌های مثبت و منفی هستند اما در این مدل که مطالعه مادرانی بود که انگیزه بالایی از پرفرزندگی دارند، انگیزه‌های مثبت شناسایی شدند. هم‌چنین نیازها شامل نیاز به بقا و احساس تعلق از عوامل زیربنایی میل به فرزندآوری هستند (حسینی و همکاران، ۱۴۰۲) که در پژوهش حاضر نیز به عنوان علل زمینه‌ساز به دست آمدند.

ویژگی‌های فردی و صفات شخصیتی نیز یکی از مقوله‌های علی در مدل فرزندآوری در این پژوهش بود. مطالعات نشان داده‌اند خودکارآمدی زنان موجب احساس بهتری نسبت به مادر بودن و بهبود سلامت عمومی می‌شود (ادیب راد و همکاران، ۱۴۰۲). خودکارآمدی مادران را قادر می‌سازد تا به تکیه بر توانایی‌ها و مهارت‌های خود ر مشکلات غلبه نمود و موانع موجود برای انجام یک فعالیت مهم از جمله فرزندآوری را رفع کنند. مطالعات نشان داده‌اند که خودکارآمدی نقش مهمی در فرزندآوری ایفا می‌کند (صادقی و سرایی، ۱۳۹۵).

در بعد راهبردها، مادران از راهبردهای مختلفی در حوزه تربیتی، حمایتی، فردی و زوجی برای مدیریت چندفرزندگی استفاده می‌کردند که بسیاری از این راهبردها، مهارت‌هایی است که امکان یادگیری دارد. داشتن برنامه‌ریزی خوب برای حل و فصل مشکلات و مسائل و نترسیدن از مواجه شدن با مشکلات چند فرزندگی یکی از ویژگی‌های بارز این مادران بود. همین ویژگی که در بعد علل زمینه‌ساز هم به دست آمد، باعث می‌شود تا این مادران بتوانند زندگی خود را با توجه به چالش‌های پیش آمده مدیریت کرده و از راهبردهای مختلفی برای رفع مشکلات استفاده کنند.

مثلا استفاده از کمک اطرافیان و دریافت حمایت اجتماعی نقش مهمی در فرزندآوری دارد. پژوهش‌هایی چون جهانگیری و همکاران (۱۳۹۳)، میرابی و همکاران (۱۳۹۸)، میرزایی، شریفی و پژهان (۱۳۹۹) بر اهمیت حمایت اجتماعی و خانوادگی و بر این مولفه تاکید کرده‌اند.

در بعد موانع، بسیاری از کدها و مقوله‌ها با مطالعات پیشین (برای مثال عشقی و همکاران، ۱۳۹۳) هماهنگی دارند، اما مطالعات پیشین این مولفه‌ها را به عنوان مولفه‌هایی که مانع از فرزندآوری است مطرح کرده‌اند. این در حالی است که در این مطالعه، علی‌رغم همه این موانع، مادران از تعداد فرزندان و زندگی خود رضایت داشتند و این موانع منجر به اجتناب آن‌ها از فرزندآوری نشده بود. به عبارت دیگر، موانع مختلف شغلی، فرهنگی اجتماعی، رسانه‌ای، رخدادهای طبیعی زندگی و اقتصادی برای همه مادران خصوصا مادران شاغل وجود دارد اما نحوه مواجهه با آن‌هاست که در زنان تفاوت دارد. آن‌چه منجر به رفتار فرزندآوری می‌شود، داشتن نظام باوری، ویژگی‌های خاص فردی و استفاده از راهبردهای موثر در زندگی این مادران است که در این مطالعه به دست آمده است. برخلاف پژوهش‌هایی چون آلدروتی و همکاران (۲۰۲۳)، دری نجف آبادی و همکاران (۱۴۰۱)، سراج شیروان و همکاران (۱۴۰۲)، صفدری و همکاران (۱۴۰۲)، مشفق و همکاران (۱۳۹۵) که اشتغال و حضور اجتماعی را موجب کاهش تمایل به فرزندآوری در زنان دانسته‌اند، در این پژوهش مشخص شد بخشی از مادران شاغل، علی‌رغم مشکلات زیادی شغلی و موانع مختلف، اقدام به فرزندآوری مکرر داشته و با این حال از زندگی خود نیز رضایت دارند. البته مشکلات و مسائل کاری و شغلی نیز در زندگی این مادران به عنوان موانعی مهم، سختی‌های زیادی را ایجاد می‌کند که لازم است سیاست‌مداران به حسب وظیفه خود برای آن‌ها چاره جویی کنند. بر اساس یک پژوهش کیفی مهم‌ترین عامل انگیزه بخش برای افزایش فرزندآوری از نگاه جامعه حمایت مناسب از مادران و فرزندان و ایجاد اطمینان از آینده مناسب برای خود و فرزندان است (دانیالی و همکاران، ۱۴۰۲).

همان‌طور که نتایج مطالعه حاضر نشان داد، بخشی از مادران به دلیل داشتن نظام باوری و شخصیتی قوی و استفاده از راهبردهای متنوع، اقدام به فرزندآوری می‌کنند. اما سیاست‌مداران و مسئولان باید برای تدوین و اجرای قوانین و برنامه‌های سیاستی به همه گروه‌های جامعه بنگرند. بدیهی است کاستن از موانع مختلف برای زنان، میل به فرزندآوری را در آن‌ها بیشتر می‌کند. یکی

از موانع فرزندآوری، موانع شغلی است که در تعداد فرزندان نقش تعیین کننده‌ای دارد. مطالعات نیز نشان می‌دهند که به لحاظ سازمانی هرچه حمایت سازمانی بیشتر باشد، تمایل به فرزندآوری زنان شاغل افزایش خواهد داشت (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۹).

در واقع توجه به کارآمدتر شدن و توانمند شدن مادران در زمینه‌های باوری، مهارتی، اجتماعی، دانشی-اطلاعاتی و ارتباطی نقش مهمی در میل آنان به فرزندآوری دارد. در پژوهش مجردیان و همکاران (۱۴۰۲) راهبردهایی که مادران برای سازگاری با شرایط مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اشتغال در کنار پرفرزندآوری ذکر کرده بودند عبارت بود از بازنگری در فلسفه زندگی، معنای رشد و پیشرفت، بازتعریف محیط خانه با کارهایی چون تغییر چیدمان خانه و کم کردن وسایل اضافی خانه، استفاده از قدرت طرحواره‌ی دینی، تشکیل شبکه ارتباطی با خانواده‌های فرزندان، استفاده از کارگر برای نظافت خانه، به خدمت گرفتن پرستار کودک و سرویس مدرسه. درواقع می‌توان گفت آنچه عامل اصلی در رفتار فرزندآوری زنان است، نوع نگرش و میزان ارزشی است که برای جایگاه مادری و مقوله فرزند قائل هستند. این موضوعی است که با پژوهش‌های چراغی کوتیانی (۱۴۰۰)، علوی و ابوترابی (۱۳۹۳) و محمودی و صادقی (۱۳۹۳) همسو است. در این راستا کالدول و همکاران معتقد اند که باروری تحت تأثیر نظام‌های هویتی و ارزش‌ها قرار دارد. لسته‌ها نیز معتقد است که این تغییر در نظام ارزشی تحت تأثیر گسترش نگرش‌های فردگرایانه قرار دارد (چراغی کوتیانی، ۱۴۰۰).

در بعد پیامدها، مدل به دست آمده هم نشان‌دهنده پیامدهای مثبت شامل درون خانوادگی (نشاط)، رشد مادر، رشد شخصیتی فرزندان و پشتیبانی است و هم پیامدهای منفی مانند عوارض جسمانی. علی‌رغم برخی پیامدهای منفی مادران شاغل رضایتمند در این مدل، پرفرزندگی را انتخاب کرده‌اند. انتخاب پرفرزندگی در این مادران به معنای نبود مشکلات یا موانع و یا پیامدهای منفی نیست بلکه نشان‌دهنده این است که علی‌رغم همه آن پیامدهای منفی، پیامدهای مثبت ارزش بالاتری برای آن مادران داشته است که آن را انتخاب کرده‌اند. پژوهشگران بر آثار تربیتی متعدد تکثیر جمعیت در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی تأکید کرده‌اند. تکثیر جمعیت می‌تواند عاملی برای سازگاری اجتماعی، رشد عاطفی، شناختی و اجتماعی بهتر زوجین و فرزندان باشد و هم‌چنین موجب ازبین

رفتن فقر، آرامش روح و روان، تقویت بنیان خانواده، سلامت جسمی و روانی والدین گردد (عاشوری و همکاران، ۱۴۰۳). پیامدهای بی فرزندی هم عمدتاً منفی هستند همچون افسردگی و اضطراب، انگ‌های اجتماعی، طلاق و خشونت همسر. هرچند پیامدهای مثبتی همچون سطوح بالاتر رضایت از زندگی و رفاه نیز گزارش شده است (بگی، ۱۴۰۲). مقوله هسته در مطالعه حاضر، فرزندآوری به مثابه جهاد، به دست آمد. نمونه پژوهش حاضر شامل مادران شاغل پرفرزندی بودند که از زندگی خود رضایت بالایی داشتند، اغلب این مادران، علی‌رغم سختی‌ها و مشکلات جسمانی و اقتصادی به دلیل باورهای عمیقی که داشتند، پرفرزندی را انتخاب کرده بودند. مقوله هسته‌ای پژوهش حاضر در مقابل مقوله هسته‌ای برخی مطالعه قرار دارد که با مادران کم فرزند مصاحبه کرده‌اند. برای مثال در پژوهش آقاییاری و همکاران (۱۳۹۵) مقوله هسته‌ای، فرزندآوری به مثابه مخاطره (زیبایی، سلامتی، اقتصادی و قدرت) به دست آمده است که الگویی متفاوت از الگوی مادران پرفرزند دارای رضایت بالاست. در واقع براساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت، رفتار باروری در یک خانواده وابستگی قدرتمندی به وضعیت روانشناختی و جامعه‌شناختی یک زن در خانواده دارد. زن باورمندی که احساس رضایتمندانه‌ای نسبت به خود، فرزند و نقش مادری داشته باشد و در خود توانمندی بالایی را ادراک کند، می‌تواند رفتار متفاوتی نسبت به مسیر معمول دیگران در فرزندآوری طی کند. توجه به این واقعیت که در تبیین قصد و ایده آل بی‌فرزندی و تک‌فرزندی، سهم متغیرهای نگرشی بیش از دیگر عوامل است، در طراحی برنامه‌های تشویقی فرزندآوری بسیار اهمیت دارد. مطالعات نشان دادند که ایده آل تک‌فرزندی در افراد با سنین کمتر، درآمد بیشتر، دین‌داری کمتر، نگرش‌های جنسیتی برابرطلبانه و احساس امنیت کمتر مرتبط بوده است (مدیری و کیانی علی‌آبادی، ۱۴۰۲). یکی از مهم‌ترین علل بی‌فرزندی در مطالعات، کمرنگ شدن نقش دین و باورهای مذهبی هستند (بگی، ۱۴۰۲). مطالعه ساعی قره‌ناز و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد جهت‌گیری مذهبی از عوامل تاثیرگذار بر تعداد مطلوب و موجود فرزندان زنان شاغل است که توجه به امور فرهنگی مبتنی بر تربیت دینی در خانواده و نیز برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های جمعیتی در این راستا از اهمیت زیادی برخوردار است.

پژوهش حاضر در ارائه یک الگو از مادران شاغل دارای تعداد فرزندان بالا در ذیل الگوی سوم

نظریات قرار گرفته و بر عوامل مختلف باوری و نگرشی مادران جهت فرزندآوری بیشتر تاکید دارد. عواملی که در بعد علی و زمینه‌ای بر ویژگی‌های فردی، باورها، انگیزه‌ها و نیازها تاکید دارد و مسئولان و سیاستمداران با استفاده از آن‌ها می‌توانند به تدوین و تهیه برنامه‌ها و راهکارهای عملیاتی فرهنگی اجتماعی پردازند تا از دچار شدن ایران به بحران سالمندی پیشگیری کنند. یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر روش نمونه‌گیری هدفمند بود که منجر به انتخاب نمونه‌هایی تقریباً یک دست و از بین جامعه مذهبی یا نیمه مذهبی شد. بسیاری از کدها و مقوله‌ها نیز نشان دهنده این موضوع هستند. محدودیت دیگر پژوهش انتخاب نمونه از شهروندان تهرانی بود که تعمیم‌پذیری آن را برای سایر زنان در شهرهای دیگر با محدودیت مواجه می‌سازد.

تعارض منافع

مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «تدوین الگوی فرزندآوری مبتنی بر تجارب زیسته مادران شاغل پرفرزند با رضایت بالا از زندگی: پژوهش کیفی» با حمایت دانشگاه الزهراء س است. که در تاریخ ۱۴۰۲/۲/۱۹ مورد تصویب قرار گرفته است و کد اخلاق نیز برای آن صادر شده است.

Reference

- Aghayari Hir, Tavakol., Farrokhi Nekarestan, Mina., Latifi Mejreh, Seyyede Sedighe. (2016). Childbearing as a Risk (Qualitative Study of the Backgrounds of Low Childbirth in Tabriz City). *Women's Strategic Studies*, 19(73), 33-7. 10.22095/jwss.2016.44367. [In Persian]
- Akbari, Sepideh, Shoa Kazemi, Mehrangiz. (1401). Childbearing challenges in educated women with three or more children and persuasive strategies. *Women and Family Studies*, 10(10), 103-81. 10.22051/jwfs.2023.38895.2813 [In Persian]
- Alavi, Seyyed Ismail., Abu Torabi, Ali., Inechi, Abbas. (2017). Construction and validation of the initial questionnaire on attitudes towards childbearing based on Islamic sources. *Psychology and Religion*, 5, 24-7. [In Persian]
- Alderotti, G., Mussino, E., & Comolli, C. L. (2023). Natives' and migrants' employment uncertainty and childbearing during the great recession: a comparison between Italy and Sweden. *European Societies*, 25(4), 539-573.
- Alemi Nisi, Masoud. (2018). Meta-analysis of empirical research on life satisfaction and number of children in different countries. *Women's Strategic Studies*, 20 (79), 44-7. doi: 10.22095/JWSS.2018.81509 534-543 [In Persian]
- Angeles, L. (2010). Children and life satisfaction. *Journal of happiness Studies*, 11(4), 523-538.
- Ashouri, Naser., Gharibpour, Mansour., Jokar, Seyyed Mahd. (1402). Re-examination of jurisprudential evidence and educational effects of population proliferation. *Journal of Educational Jurisprudence Studies*, 10(19), 107-85. [In Persian]
- Askari Nadushan, Abbas., Hosseini, Hatem., Karimi, Hamed. (2015). A comparative study of the determinants of the ideals of fertility of employed and unemployed Kurdish women in Sanandaj. *Women's Strategic Studies*, 17(67), 83-45. [In Persian]
- Baetschmann, G., Staub, K. E., & Studer, R. (2016). Does the stork deliver happiness? Parenthood and life satisfaction. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 130, 242-260.
- Behzadifar, Meysam., Shahabi, Saeed., Bakhtiari, Ahad., Azari, Samad. and Behzadifar, Masoud. (2013). Towards a Populous Future, Strategies and Perspectives of Policymaking in the Field of Iranian Population: A Political Summary. *Yafte Journal*, 22(4), 17-26. <http://yafte.lums.ac.ir/article-1-3698-fa.html> [In Persian]
- Blouki, Afzal, Moslehnejad, Mohammad Ali. (2013). Necessary Areas of Child Education in the Prenatal Stage from the Perspective of the Quran. *Quarterly Scientific-Research Journal of Applied Ethics Studies*, 9(32), 71-96. [In Persian]
- Bostan, Zahra, Maghsoudi, Zahra. (2004). Investigating the problems arising from the simultaneous domestic and social roles of working women in Kerman. *Women's Studies*, 2(5), 130-156. 10.22051/jwsp.2004.1232
- Chen, J., & Jordan, L. P. (2018). Intergenerational support in one-and multi-child families in China: Does child gender still matter?. *Research on Aging*, 40(2), 180-204.
- Chen, J., Zhou, X., & Lu, N. (2021). Providing instrumental support to older parents of multi-child families in China: are there different within-family patterns?. *Ageing & Society*, 41(8), 1770-1787.
- Cheraghi Kotiani, Ismail. (2014). Demographic implications of belief in divine sustenance based on religious teachings. *Journal of Cultural and Social Knowledge*, 14(4), 63-80.
- Clark, A. E., Frijters, P., & Shields, M. A. (2008). Relative income, happiness, and utility: An explanation for the Easterlin paradox and other puzzles. *Journal of Economic literature*, 46(1), 95-144.

- Danesh, Parvaneh, Mohammadi, Zahra, Pishbahar, Azam. (1402). Cultural and social factors affecting the tendency to have children. *Journal of Police Cultural Studies*, 10(1), 36-13. [In Persian]
- Daniali, Mohammad Javad, Karimi, Omid, Bagheri, Mohammad Hossein. (1402). Measuring the effectiveness of legal incentives of the Islamic Consultative Assembly's plan regarding population growth. *Journal of Religion and Law*, 11(40), 42-21. [In Persian]
- Darahaki, Ahmad, Mahmoudiani, Sirajuddin, Akhavan-Eramaki, Masoumeh. (1402). The effect of satisfaction with marital life on the number of live children born to women. *Payesh*, 22(3), 345-354. <http://payeshjournal.ir/article-1-2104-fa.html> [In Persian]
- Darry Najafabadi, Zahra., Mehrara, Mohsen., Ghafari, Farhad., Hejbar Kiani, Kambiz. (1401). Studying the effect of women's employment on fertility. *Econometric Modeling*, 7(2), 181-153. [In Persian]
- De silva. T. (2008). low fertility trends: causes, consequences and policy options Working Paper Series: Number 1, Colombo: Institute for Health Policy.
- Dehghani Zadeh, Hossein Ali., Fallah, Mohammad Hossein., Vaziri, Saeed. (2010). Feelings of maternal guilt: A qualitative study on women's employment in the mother-child relationship. *Toloebehdasht*, 19(2):16-32. [In Persian]
- Forotan, Yaqoob., Karami, Farshad. (2016). Patterns and determinants of childbearing tendencies in Iran. *Iranian Demographic Association Letter*, 11(22), 101-72. [In Persian]
- Ghasemi, Salman., Isfahanian, Mahmoud., Pasandideh, Abbas., Delavar, Ali. (2019). Construction and normalization of life satisfaction scale from Islamic perspective and based on benevolence theory. *Studies in Islam and Psychology*, 13(24), 47-27. doi: 10.30471/psy.2019.1613 [In Persian]
- Hainlen, R. L., Jankowski, P. J., Paine, D. R., & Sandage, S. J. (2016). Adult attachment and well-being: Dimensions of differentiation of self as mediators. *Contemporary Family Therapy*, 38, 172-183.
- Hajizadeh Bandeh-Qara, Fahimeh., Jan-Nesari, Sharara., Ozgoli, Giti., Nasiri, Malihe. (2016). The positive effect of women's empowerment on childbearing: More children in working women. *Iranian Journal of Women, Midwifery and Infertility*, 19 (37), 51-61. 10.22038/ijogi.2016.8188. [In Persian]
- Henss, L., & Pinquart, M. (2023). Expectations do not need to be accurate to be maintained: Valence and need for cognitive closure predict expectation update vs. persistence. *Frontiers in psychology*, 14, 1127328. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1127328>
- Heydarian, Faezeh, Salehian, Maryam. (1402). Comparing the quality of life, positive thinking and psychological capital of girls from single-child families with those from multiple-child families. *Quarterly Journal of Psychological Dynamics in Mood Disorders*, 2(3), 36-26. 10.22034/pdmd.2023.183855 [In Persian]
- Hosseini, Beh Razan., Esmaeili, Masoumeh., Salarifar, Mohammad Hossein., Farahbakhsh, Kiyomars. (1402). Childbearing Motivation Model Based on the Lived Experiences of Families with at Least One Child. *Quarterly Cultural-Educational Journal of Women and Family*, 18(65), 45-68. DOR: 20.1001.1.26454955.1402.18.65.1.1 [In Persian]
- Irfani Amir, Shojaei Javad. (2019). Developments in the use of contraceptive methods in Tehran from 1379 to 1393. *Ibn Sina Journal of Nursing and Midwifery Care*, 28(1), 57-66. <http://nmj.umsha.ac.ir/article-1-2022-fa.html> [In Persian]
- Ishaghi Moskani, Sajjad., Ishaghi Moskani, Salman., Karimi Darche, Mohammad. (1402). Childbearing and Population Growth from the Perspective of the Holy Quran Verses. *Jamiat Journal*, 28(117), 200-185. [In Persian]

- Ishaghi, Mohammad., Mohebbi, Seyyede Fatemeh., Papinejad, Shahrbanoo., Jahandar, Zeinab. (2014). Childbearing Challenges of Working Women in a Qualitative Study. *Women in Development and Politics*, 12(1), 134-111. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2014.51356> [In Persian]
- Jahangiri, Jahangir., Ahmadi, Habib., Fahili, Mansour., Meltafat, Hossein. (2014). Building the understanding of single-child women about the challenges of childbearing (Participants: single-child women in Ahvaz). *Social Development*, 9(1), 110-85. [20.1001.1.25383205.1393.9.1.4.3](https://doi.org/10.22038/ijogi.2014.3414)
- Kahrizi, Mahvash., Hosseinzadeh, Seyyed Ali., and Bostan, Hossein. (2014). The ethical challenges of feminism in childbearing from the perspective of Islam and its solutions. *Quarterly Journal of Research in Ethics*, 24 (7), 24-7. [In Persian]
- Khadivzadeh, Talat., Arghavani, Elham., Shakeri, Mohammad Taghi. (2014). Determining the relationship between childbearing motivations and reproductive preferences. *Iranian Journal of Women, Midwifery and Infertility*. 17(114), 18-8. [10.22038/ijogi.2014.3414](https://doi.org/10.22038/ijogi.2014.3414) [In Persian]
- Khalajabadi Farahani, Farideh., Saraei, Hassan. (2016). Analyzing the conditions underlying the intention and behavior of having a single child in Tehran. *Strategic Studies of Women*, 18(71), 58-29. [10.22095/jwss.2016.33826](https://doi.org/10.22095/jwss.2016.33826) [In Persian]
- Mahmoudi, Mohammad Javad., Sadeghi, Hananeh Sadat. (2014). The effect of the value of children on the tendency to have another child in Tehran, *Jamiat Journal*, 21 (87), 56-15. [In Persian]
- Majardian Jabbar, Tayyebeh., Sadeghi, Rasoul., Esmaeili Fallah, Marzieh. (2014). A qualitative study of the process of transitioning to a third child in Tehran. *Gender and Family Studies*, 10 (1), 90-51. [In Persian]
- McGinnity, F. & Russell, H. (2008). *Gender Inequality in Time Use: The Distribution of Caring, Housework and Employment among Woman and Men in Ireland*. Ireland, Brunswick Press.
- Milad-Bagi, Mohammad. (1402). Prevalence, causes and consequences of childlessness in Iran and the world: a systematic review. *Journal of the Iranian Demographic Association*, 18(35), 148-97. [In Persian]
- Mirhashemi, Zohrasadat., Jalili-Kolehari, Tahereh. (2017). Explanation and investigation of the views derived from verses and narrations about the strategic policy of increasing births and population growth in Islam. *Women and Family Studies*, 5(2), 153-192. <https://sid.ir/paper/360751/fa> [In Persian]
- Mirzaei, A; Sharifi, M & Pejhan, A. (2019). Factors affecting the desire to have children among working women in Tehran. *Population Quarterly*, 27, (111, 112), 263-282.
- Mirzaei, Afsaneh., Sharifi, Mansour., Pejhan, Ali. (2017). Factors affecting the desire to have children among working women in Tehran: Correlates and policy requirements. *Journal of Population*. 27(111), 282-263. [In Persian]
- Mobasheri Mahmud, Alidoosti Masoumeh, Heydari Sur-Shajani Saeed, Khosravi Farzin, Khalafian Pouran, Jalilian Mohsen. (2013). Determining the most important factors affecting the fertility pattern of single-child and childless families in Shahrekord city in 2013. *Journal of Ilam University of Medical Sciences*, 21 (6), 63-70. [In Persian]
- Modiri, Fatemeh., Kiani Aliabadi, Fatemeh. (1402). Intention and ideal of childlessness and single child in Tehran. *Journal of Social Sciences*, 20(1), 182-153. [In Persian]
- Mushfeq, Mahmoud., Moradi Sani, Qodrat., Hossein Khani, Sahar. (2016). An analysis of the relationship between employment and desire to have children among employed women on the verge of marriage in the provinces of the country. *Jamiat*, 95, 123-98. [In Persian]

- Musick, K., Meier, A., & Flood, S. (2016). How parents fare: Mothers' and fathers' subjective well-being in time with children. *American Sociological Review*, 81(5), 1069-1095.
- Nomaguchi, K. M., & Milkie, M. A. (2003). Costs and rewards of children: The effects of becoming a parent on adults' lives. *Journal of marriage and family*, 65(2), 356-374.
- Norouzi, Mojtaba., Sadeghian Kakhki, Gholamreza. (2015). Strategies and incentive policies of the Holy Quran regarding childbearing, *Jamiat Journal*, 22 (91), 79-59. magiran.com/p1811759. [In Persian]
- Rajaei Ghazilou, Dina., Shariatmadar, Asiyeh., Farrokhi, Noor Ali. (1400). Life satisfaction and marital satisfaction arising from the lived experiences of working and housewives: A phenomenological study. *Quarterly Journal of Applied Psychology*, 15(1), 115-95. doi: 10.52547/apsy.2021.221029.1034 [In Persian]
- Rasoulzadeh Aghdam, Samad., Afshar, Simin., Adlipour, Samad., Mirmohammad Tabar, Seyed Ahmad. (2016). Analysis of the relationship between social capital and lifestyle with the tendency to have children (case study: students of Shahid Madani University of Azerbaijan. *Socio-Cultural Strategy*, 5(3), 107-13. [In Persian]
- Razeghi Nasrabad, Hajieh Bibi., Hosseini, Zeinab., Sheikhi, Mohammad Taqi. (2016). The lived experience of women in Shahriar city of having an only child with an emphasis on the reasons and consequences. *Iranian Demographic Association Letter*, 11(21), 82-43. [In Persian]
- Rezvani Diwkalai, Seyedeh Zeinab., Rezaian Bailandi, Hossein., Rahmati, Amin. (1400). Attitude towards having children: The role of Islamic lifestyle and demographic characteristics. *Quarterly Journal of Psychology and Religion*, 13(4), 107-80. [In Persian]
- Rijkin, A. J., & Liefbroer, A. C. (2009). The Influence of Partner Relationship Quality on Fertility. *European demographic information bulletin*, 25(1), 27-44. DOI: 10.1007/s10680-008-9156-8
- Rostami Borachalo, Alie. (1402). The impact of the population on the discourse of the Islamic Revolution. *Ma'arif Ulum Islami ve Ulum Humanitas*, 13, 113-128. [In Persian]
- Sadeghi, Hananeh Al-Sadat., Saraei, Hassan. (2016). Factors affecting the tendency of women to have children in Tehran. *Welfare and Social Development Planning*, 7(27), 32-1. doi: 10.22054/qjssd.2016.5920 [In Persian]
- Sadeghi, Masoud, and Roshannia, Somayeh. (2016). Study of the role of family population on psychological dimensions of children: life expectancy, resilience and differentiation. *Women and Family Educational Culture*, 11(36), 99-121. SID. <https://sid.ir/paper/262281/fa> [In Persian]
- Saei Ghare Naz, Marzieh., Ozgoli, Giti., Hajizadeh, Fahimeh., Sheikhan, Zohreh., Nasiri, Malihe., et al. (2016). The relationship between religious orientation and the intention to have children and the number of existing and desired children, from the perspective of women working in selected centers in Tehran. *Journal of Research in Religion and Health*, 3(1), 79-90. [In Persian]
- Safdari-Dehcheshmeh, F., Noroozi, M., Taleghani, F., & Memar, S. (2023). Factors influencing the delay in childbearing: A narrative review. *Iranian journal of nursing and midwifery research*, 28(1), 10-19.
- Salarifar, Mohammad Hossein. (2007). Family from the perspective of Islam and psychology. Qom: Publications of the Seminary and University Center. [In Persian]
- Seraj Shirvan, F., Moradi, M., & Latifnejad Ruodsari, R. (2024). A systematic review of the childbearing needs of single-child couples. *BMC Women's Health*, 24(1), 83.
- Seraj Shirvan, F., Moradi, M., & Latifnejad Ruodsari, R. (2024). A systematic review of the childbearing needs of single-child couples. *BMC women's health*, 24(1), 83. <https://doi.org/10.1186/s12905-024-02928-0>

- Shiri, Mohammad., Noorollahi, Taha., Rostami, Elham. (2013). Study of factors affecting fertility based on a multilevel approach. *Marefat Monthly*, 22(6), 89-99. [In Persian]
- Shojaei, Javad., Yazdkhasti, Bahjat. (2016). The lived experience of only children from an only child: A study of girls over 18 years old. *Women in Development and Politics*, 15(14), 476-447. doi: 10.22059/jwdp.2017.238489.1007242 [In Persian]
- Tavakoli, Soudeh., Rafiei-Honar, Hamid. (2013). Childbearing from the Perspective of Married Women with an Emphasis on Religious Attitude. *Journal of Islamic and Psychological Studies*, 15(28), 107-130. 10.30471/psy.2020.5786.1625. [In Persian]
- The Holy Quran. (2010). Translated by Seyyed Mohammad Reza Safavi. Qom: Israa Publications. [In Persian]
- Ugur, Z. B. (2020). Does having children bring life satisfaction in Europe. *Journal of Happiness Studies*, 21(4), 1385-1406.
- Voddi, Mouloud., Yousefi, Zahra., Torkan, Hajar. (2018). Predicting adolescent depression based on adolescent stress, resilience, attachment styles and family relationships in two groups of one child and many children. *Behavioral Sciences Research*, 16 (2), 221-228. [In Persian]
- Zarani, Zeinab., Jamalzadeh, Abdolreza., Shahabi, Roghieh. (1400). Investigating the relationship between childbearing and the level of welfare and economic development of the country from the perspective of the Supreme Leader's statements. *Jamiat Journal*, 26, 115-116. [In Persian]

